

Lika barn stava bäst?
– En jämförelse av niondeklassares stavning i
Sverige och Finland

Marcus Syrén
Avhandling pro gradu
Nordiska språk
Helsingfors universitet
April 2020

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos – Institution – Department	
Humanistiska fakulteten		Finska, finskugriska och nordiska institutionen	
Tekijä – Författare – Author			
Marcus Syrén			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Lika barn stava bäst? – En jämförelse av niondeklassares stavning i Sverige och Finland			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Nordiska språk			
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages	
Pro Gradu-avhandling	April 2020	54	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Syftet med avhandlingen är att med hjälp av en enkätundersökning se hur väl elever i årskurs nio i Sverige och Finland stavar ett visst antal svårstavade ord. Orden i enkätundersökningen är ett urval från en större lista över svårstavade ord i svenskan, sammanställd av Nordstedts i samarbete med Språkrådet. Mitt material består av 30 enkätsvar från 15 elever i Finland och från 15 elever i Sverige.</p> <p>Min metod är både kvantitativ och kvalitativ. Till en början analyseras enkäterna kvantitativt, sedan lyfts ett antal svårstavade ord ut för att analyseras med en kvalitativ analys. I min avhandling har jag ställt upp tre forskningsfrågor: Vilka är de mest utmärkande felen elever från Sverige och Finland har i fråga om rättstavning? Vilka skillnader finns det mellan elever i Sverige och elever i Finlands rättstavning av ett antal svårstavade svenska ord, och vad beror de på? Vilken roll spelar flerspråkighet för resultaten?</p> <p>Resultaten visar att de mest utmärkande felen hos elever i både Sverige och Finland gäller avsaknad av en bokstav i de felstavade orden, och att de här stavfelen kan kopplas till problematik rörande dubbelteckning och morfologisk medvetenhet. I Finland är det mest felstavade ordet <i>abonnemang</i>, medan det för Sveriges fel rör sig om ordet <i>noggrann</i>.</p> <p>Gällande den andra frågan, skillnader i stavning mellan eleverna i de två länderna, konstateras att eleverna i Finland tenderar att stava mer ljudenligt, då finlandssvenskt uttal ligger närmare den skriftliga representationen än det rikssvenska uttalet. Eleverna i Finland visar inte heller lika tydliga drag av reduktion i skrift som eleverna i Sverige gör. Ytterligare visar det sig att eleverna i Sverige inte har lika svårt med orden <i>abonnemang</i> och <i>giftermål</i>, vilket kan vara en indikation på att finlandssvenska elever lever i ett samhälle som är mer dominerat av ett annat språk, finskan, och därför inte stöter på traditionella eller ovanliga ord lika ofta som rikssvenska elever.</p> <p>Min tredje och avslutande forskningsfråga handlar om vilken roll flerspråkighet spelar. Resultaten visar att de flerspråkiga eleverna i Finland presterar bättre än flerspråkiga i Sverige och enspråkiga i Finland, och lika bra som enspråkiga elever i Sverige. Det här resultatet ger en indikation på att flerspråkiga elever har en god morfologisk medvetenhet, något som är viktigt för att kunna stava rätt på svenska.</p> <p>Förslag för vidare forskning kunde vara att i framtiden inkludera variabeln läsförståelse, och undersöka hur eller om svaga resultat i läsförståelse korrelerar med svaga resultat i stavning.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Stavning, Sverige, Finland, flerspråkighet			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Helsingfors universitets campusbibliotek			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1. Syfte och forskningsfrågor.....	6
1.2. Hypotes	7
1.3. Disposition	8
2. Bakgrund, centrala begrepp och tidigare forskning.....	8
2.1. Svenska språkets stavningshistoria från 1800-talet till reformen 1906	8
2.2. Svenska språkets uppbyggnad – centrala begrepp inom stavning.....	10
2.2.1. Fonem.....	10
2.2.2. Morfem.....	10
2.2.3. Grafem.....	11
2.2.4. Ortografi.....	11
2.3 Problem kopplade till svensk ortografi	13
2.3.1 Dubbelteckning	13
2.3.2 Lånord	14
2.3.3. Stumma bokstäver	15
2.4. Standardsvenska och normerad svenska.....	16
2.5. Finlandssvenska och normerad finlandssvenska	17
2.6. Flerspråkighet	18
2.7. Tidigare internationell forskning	21
2.8. Tidigare forskning om stavning från Sverige och Finland	24
3. Material och metod.....	26
3.1. Material.....	26
3.2. Metod	28
4. Analys och resultat	30
4.1. Kvantitativ analys	30
4.2. Identifikation av de mest utmärkande felen.....	32
4.2.1. Mest utmärkande fel för Finland.....	33
4.2.2. Mest utmärkande fel för Sverige.....	33
4.3. Sverige – Fel hos enspråkiga	34
4.4. Sverige – Fel hos flerspråkiga	36
4.5. Finland – Fel hos enspråkiga	38
4.6. Finland – Fel hos flerspråkiga	40

4.7. Kvalitativ analys	41
5. Sammanfattning och diskussion	47
Litteraturlista	51
Bilaga 1 – Lista över svårstavade ord.....	55

1. Inledning

Du känner säkert igen dig. Stavas det ”i stort sätt” eller ”i stort sett”? Hur var det nu igen med ordet *noggrann*, var det ett eller två <g>? Och varför måste sj-ljudet ha 65 olika stavningar i svenskan, kunde det inte räcka med en? Ortografi, i vardagligt tal kallat stavning, är en essentiell del av den språkliga kompetensen, och vi stavar ord varje dag. En del ord i det svenska språket skapar inga problem när det gäller stavning, men andra kan vara svårare att stava rätt. Den svenska stavningens klurighet manifesteras till exempel i språkprogram på radio, språkspalter i tidningar och stavningsquiz på Internet. Att det är svårt att stava på svenska är ingenting nytt. Redan på 1800-talet gick debatten het om hur det svenska språket skulle reformeras och stavningen göras mer ljudenlig eller ej (Hazeliuss 1870:4), och debatterna utmynnade i det som skulle bli den senaste stavningsreformen i svenska, genomförd 1906. Reformen till trots har det på senare år uppmärksamats större stavningssvårigheter i skolvärlden, i Sverige kunde till exempel Myndigheten för skolutveckling år 2007 konstatera att 20 procent av eleverna i grundskolan hade problem med stavning. (Myndigheten för skolutveckling 2007:17). För Finlands del visar statistiken att mellan 20–25 procent av eleverna i grundskolan fått specialundervisning på grund av brister i läsning och skrivning, två faktorer som påverkar stavning (Granqvist 2013:4).

Mitt eget intresse för stavning har alltid varit stort, då det i lång utsträckning handlar om vad som är rätt och vad som är fel. Intresset växte sig ännu starkare då jag började jobba i ett svenskspråkigt högstadium i Finland som lärare i svenska år 2016. Jag märkte att eleverna hade problem med vad jag trodde var enkla ord att stava på svenska, de blandade till exempel ihop grafemen <å> och <o> och hade svårt att veta när ett ord skulle stavas med <e> och när med <ä>. Samtidigt hade jag e-postkontakt med min tonåriga lillasyster i Sverige och noterade att även hon hade stavfel i sina mejl. Det här väckte både förundran och oro. Hade mina elever i Finland och min lillasyster i Sverige samma stavningsproblematik? Fanns det skillnader i stavning, och vad kunde de här skillnaderna då bero på? Är felstavning hos högstadiel elever, och särskilt niondeklassare, ett utbrett problem? Med de här frågorna i bakhuvudet, och det faktum att jag själv är uppvuxen i Sverige men utbildad mig till lärare i Finland och jobbat i den

svenskspråkiga grundskolan där, kändes det naturligt att göra en jämförande stavningsundersökning mellan elever i Finland och Sverige. Därtill kändes det naturligt att förankra undersökningen i just nionde klass, då nionde klass är den sista klassen i den obligatoriska grundskolan i både Sverige och Finland, och inkluderar därmed alla elever. Slutligen lever vi i dag i en global och flerspråkig värld. Många elever, speciellt elever i den svenskspråkiga skolan i Finland, har en flerspråkig bakgrund och behandlar, talar och skriver många språk varje dag. I Sverige har skolan ett större flerspråkigt elevunderlag än för till exempel 30 år sedan. De här realiteterna ledde mig till tanken om flerspråkighet kan ha ett finger med i spelet i elevernas stavning. Är det så att flerspråkighet hjälper eller stjälper stavningen i svenska?

1.1. Syfte och forskningsfrågor

Syftet med min undersökning är att med hjälp av en enkät se hur väl elever i årskurs nio i Sverige och Finland stavar ett visst antal svårstavade ord i svenskan. Orden i enkäten är ett urval från en större lista över svårstavade ord i svenskan, sammanställd av Nordstedts i samarbete med Språkrådet. Orden är till sitt antal 20, och är utvalda på basis av olika orsaker. Dels har jag använt mig av mitt läraröga, då jag arbetat i skolvärlden och upplevt att vissa ord kan vara svårare för elever att stava än andra. Dels har jag använt min kunskap om det svenska språkets ortografi, och valt ut ord som till exempel har ljudstridig stavning, där fonemen och morfemen inte korrelerar med varandra, eller ord som innehåller konsonantkluster. Ett exempel med ljudstridig stavning är ordet *diskussion*, där sje-ljudet i ordet ortografiskt realiseras som två <ss> istället för till exempel <sk->, <skj-> eller <sj->. Ett exempel för konsonantkluster är ordet *hämnd*, där tre konsonanter återfinns i ordets slutskede. (För en ortografisk presentation av det svenska språket och svårigheter knutna till stavning, se kapitel 2). I tillägg är mitt syfte också att se om det finns skillnader i kunskapen i stavning mellan länderna, var dessa skillnader främst uppstår, och se om man kan dra några slutsatser kopplade till flerspråkighet. Då det här undersökningsområdet är relativt utforskat, anser jag att syftet med min undersökning är motiverat.

Mina forskningsfrågor lyder:

1. Vilka är de mest utmärkande felen elever i Sverige och i Finland har i fråga om rättstavning?
2. Vilka skillnader finns det mellan elever i Sveriges och elever i Finlands rättstavning av ett antal svårstavade svenska ord, och vad beror de på?
3. Vilken roll spelar flerspråkighet för resultaten?

Luckan som den här undersökningen vill fylla handlar alltså till stor del om jämförelsen mellan Sverige och Finland. Den här variabeln har mig veterligen inte tidigare undersökts, och resultaten för undersökningen skulle gynna både undervisningen av stavning i de båda länderna samt den vetenskapliga världen.

1.2. Hypotes

Jag har även en hypotes om att elever i Finland i regel stavar sämre än elever i Sverige. Den här hypotesen baserar sig dels på observationer jag själv gjort i klassrummen, då jag är svensk men utbildad till lärare i Finland, och på så sätt kommit i kontakt med svenskundervisning i båda länderna. Dels grundar sig min hypotes även kring vetenskaplig forskning som handlar om interferens. Enligt Sundman (1999) har den finlandssvenska skolan under de senaste årtiondena genomgått en förändring, då elevernas bakgrund i grundskolan blivit mer och mer tvåspråkig. Sundman talar år 1999 om att tvåspråkiga elever utgör kring 40 % av eleverna i den svenskspråkiga grundskolan, (Sundman 1999:23–24) vilket är en siffra som gott och väl kunnat ökat sedan dess.

Det Sundman lyfter fram som en konsekvens av den här ökade tvåspråkigheten, är att eleverna kan bli benägna att ägna sig åt interferens. Sundman beskriver interferens som en transfer som leder till språkfel. Transfer är fenomenet då språk i kontakt lånar och influerar varandra på olika sätt. När den här transferen omedvetet lånar strukturer och betydelser från ett språk till ett annat som leder till språkfel, kallas den för interferens (Sundman 1999:107). Den här interferensen tror jag mig vara mer påtaglig

och närvarande i Finland, då Finland de jure är ett tvåspråkigt land och då många finlandssvenskar de facto, som Sundman påpekar, är tvåspråkiga. Vidare torde interferens logiskt vara vanligare i södra Finland, den geografiska platsen för min undersökningsdel av finländska informanter, då merparten av de tvåspråkiga i Finland bor i landets södra delar (Kommuntorget, 2018). Med dessa observationer i bakhuvudet är det tänkbart att tendensen för interferens mellan olika språk, också på ett ortografiskt plan, är större hos elever i Finland än elever i Sverige.

1.3. Disposition

I kapitel 2 redogör jag för det svenska språkets stavningshistoria från 1800-talet fram till stavningsreformen 1906. I kapitlet förklarar jag även central terminologi inom ortografin, redogör för svenskan i Sverige och i Finland, samt benar ut begreppet flerspråkighet. Kapitlet avslutas med tidigare forskning kring stavning. Kapitel 3 ägnas åt material- och metodpresentation, där valet av metod motiveras. I följande kapitel, kapitel 4, analyserar jag mitt material både kvantitativt och kvalitativt. Avslutningsvis presenterar jag resultaten och diskuterar dem i kapitel 5, samt ger förslag till vidare forskning.

2. Bakgrund, centrala begrepp och tidigare forskning

I det här kapitlet presenterar jag kort det svenska språkets stavningshistoria och uppbyggnad, samt lyfter fram intressant tidigare forskning från både Sverige, Finland och andra länder.

2.1. Svenska språkets stavningshistoria från 1800-talet till reformen 1906

Det svenska språket har en lång och brokig stavningshistoria, med många olika faktorer som influerat den svenska stavning vi har i dag. I min stavningshistoria går jag inte in på stavningsdebatter och reformer som hänt innan 1800-talet, då en sådan historik skulle bli för stor för en undersökning av den här graden. Jag väljer att redogöra för de

huvuddrag, debatter och reformer som skett i svensk stavning från 1800-talet fram till den senaste reformen av den svenska stavningen, som skedde år 1906.

I början av 1800-talet var den svenska stavningen rätt odebatterad, då Carl Gustaf af Leopold, på uppdrag av Svenska Akademien hade publicerat sin *Avhandling om det svenska stafsättet* år 1801. af Leopolds avhandling smittade av sig på både vetenskapliga texter och läroböcker, där Carl Jonas Love Almqvists *Svensk rättstafningslära* från 1829 kan nämnas. Efter hälften av 1800-talet började språkvetare i Sverige dock att sakta men säkert kritisera af Leopolds stavningslära, då det ansågs att vissa stavningar, till exempel användningen av grafemen <å> och <ä>, inte hade tillräckligt tydliga regler. Vissa språkvetare ville börja reformera språket, och åberopade en mer ljudenlig stavning för det svenska språket (Teleman 2003:76–78).

En språkvetare värd att nämna i det här sammanhanget är Artur Hazelius, som förespråkade en mer ljudenlig ortografi för svenskan på 1870-talet. Hazelius menade att den svenska traditionella stavningen inte var anpassad till det då rådande svenska uttalet, och att “...man bör bringa sin skrift och sitt tal – nämligen det bildade vårdade talet – i öfverensstämmelse med hvar andra.” (Hazelius 1870:14). Efter deltagande vid ett samnordiskt rättstavningsmöte, som strävade till att sammanlikna de nordiska språkens ortografi och göra dem mer ljudenliga, kom Hazelius fram till att svenskan borde reformeras enligt principen att öka ord som stavades med <ä> istället för <e> och göra om “främmande” bokstavskombinationer till mer svenska, till exempel i konsonantkombinationen <kv> (kvinna) istället för <qv> (qvinna) (Hazelius 1870:127).

Debatten mellan de som förespråkade en radikal, ljudenligare stavning av svenskan, och de som proklamerade en mer traditionell och återhållen stavning fortsatte under andra delen av 1800-talet. År 1885 instiftades Rättstafningssällskapet, vars mål var att reformera den svenska ortografin på pedagogiska grunder (Nordisk familjebok 1916, andra upplagan:116), då många lärare enligt Rättstafningssällskapet märkt att elever hade svårt med stavning på svenska. Debatten nådde sitt slut år 1906, då ecklesiastikminister Fridtjuv Berg genomförde den i svensk stavningshistorias senaste stavningsreformen (Nordisk familjebok 1916, andra upplagan:117). Med den reformen

bestämdes att grafemet <q> skulle bortlämnas och istället skrivas som <k>, att fonemet och grafemet <v> skulle ersätta de tidigare grafemen <f>, <fv> och <hv>, samt att grafemet <t> och dess dubbelteckning skulle ersätta den tidigare kombinationen <dt>. Många var inte nöjda med den här reformen och skulle sett en ännu större reform genomföras, men detta genomfördes inte. (Teleman 2003:85–86). De stavningskonventioner vi har i det svenska språket i dag går alltså tillbaka mer än hundra år i tiden, och i dag är stavningsreformer inte någonting som åberopas av språkvården.

2.2. Svenska språkets uppbyggnad – centrala begrepp inom stavning

Då man intresserar sig för forskning om språk och stavning, är det viktigt att också tala om de olika ordens uppbyggnad. För att lättare förstå eventuella svårigheter kring stavning i svenskan, går jag nedan igenom centrala begrepp inom språkets uppbyggnad och stavning.

2.2.1. Fonem

Fonem är alla de konsonantljud och vokalljud som finns i ett språk, och det är den minsta språkliga enheten i ett språk. Alla ord i svenskan innehåller därmed åtminstone ett fonem (Gårding & Kjellin 2002:9). Antalet fonem varierar från språk till annat, till exempel har svenskan nio vokalfonem, varav fonemet /ʉ/ är tämligen speciellt och inte återfinns i andra indoeuropeiska språk som till exempel spanska och grekiska (Gårdin & Kjellin 2002:9). Med tanke på vilket språk man undersöker är alltså fonemen olika, till detta kan tilläggas att: "...prosodiska (suprasegmentala) distinktioner kan utgöra fonem, till exempel i de båda tonaccenterna i *ställ-et* respektive *ställe-t*." (Teleman m.fl. 1999:1:171). I förlängningen och för intresse för den här avhandlingen innebär det här att finlandssvenskan och rikssvenskan skiljer sig fonemmässigt sätt, då finlandssvenskan inte har ett system med två tonaccenter, vilket rikssvenskan i sin tur har, till exempel i orden ´anden och and`en (Josefsson 2009:31–33).

2.2.2. Morfem

Morfem brukar ofta refereras till som: "språkets minsta betydelsebärande enhet". (Wengelin & Nilholm, 2013:14). Ett morfem kan antingen vara en ordstam eller en ändelse, där till exempel ordet *sol* är en ordstam och pluralisformen *-ar* markerar en ändelse. Ett sammansatt ord består av flera morfem, på så sätt får vi två morfem i ordet *ordklass*, *ord* och *klass*. Ett morfem behöver, som tidigare visat, inte bestå av endast substantiv, utan kan också vara en ändelse som ändrar ett substantiv till ett adjektiv, som i exemplet *mjölig*, där morfemet *-ig* ändrar substantivet *mjöl* till adjektivet *mjölig*. Då man lär sig stava är det av yttersta vikt att inläraren är medveten om hur ord indelas i ordstammar och ändelser för att kunna stava rätt, vilket man kallar *morfologisk medvetenhet* (Wengelin & Nilholm 2013:14).

2.2.3. Grafem

Språk innehåller inte bara fonem och morfem, utan består också av grafem. Ett grafem är ett skriftecken, där skriftecknet representerar ett språkljud (Wengelin & Nilholm 2013:14). Ibland är grafemet endast ett grafem, som i svenskans <d>, där skriftecknet <d> representerar språkljudet -d. I andra fall kan ett grafem ha funktionen av både grafem, stavelse och morfem, där grafemen <ö> och <å> spelar rollen av alla dessa tre nämnda funktioner, dels som bokstav i det svenska alfabetet, dels som stavelse och till sist som morfem för att beteckna en å (ett vattendrag) eller en ö (landmassa omgiven av vatten).

2.2.4. Ortografi

Ortografi är synonymt med skriftsystem. I världens språk finns olika skriftsystem, varav kan nämnas det logografiska skriftsystemet och det ljudbaserade skriftsystemet. Det logografiska skriftsystemet fungerar enligt principen att de logografiska grafemen i första hand representerar en logisk betydelse hos ordet i fråga, och i andra hand ljudaspekter hos ordet. Ett exempel på ett logografiskt skriftsystem är kinesiska (Wengelin & Nilholm 2013:14). Det ljudbaserade skriftsystemet delas in i två undergrupper: det stavelsebaserade skriftsystemet och det fonembaserade skriftsystemet. Som exempel på det stavelsebaserade skriftsystemet kan nämnas det japanska skriftsystemet Kana. Det fonembaserade skriftsystemet är språkljusbaserat,

och kallas därför också alfabetiskt skriftsystem. Ett exempel på ett alfabetiskt skriftsystem är svenska (Wengelin & Nilholm 2013:15–16). Då mitt fokus i den här avhandlingen ligger på det svenska språket, kommer följakttningsvis fokus att ligga på det alfabetiska skriftsystemet, den alfabetiska ortografin.

Den alfabetiska ortografin kan vidare delas in i två undergrupper beroende på hur ortografin korrelerar med hur språkljuden konstrueras och sammanfogas till betydelsebärande ord, och hur den här representationen ser ut i form av stavning. I en idealisk alfabetisk ortografi skulle ett grafem representeras av ett fonem, som i det tidigare nämnda -d, där fonemet -d representeras av grafemet <d>. Detta kallas av Wengelin & Nilholm för ett “en-till-en-system” (2013:18). I verkligheten vet vi dock att ett sådant system till exempel inte kan åberopas i svenskan, där vi har många fonem som också kan motsvaras av flera grafem. Ett tydligt exempel återfinns i ordet *sjusovare*, där fonemet /fj/ eller /f/ motsvaras av två bokstäver, <s> och <j>. Samma fonem, med andra bokstavskombinationer återfinns i ord som *stjärnkikare*, där fonemet realiseras med hjälp av grafemen <s>, <t> och <j>, eller också *skjortärm*, där samma vokalljud skapas med hjälp av kombinationen <s>, <k> och <j>.

Närmare ett “en-till-en-system” kommer finskan, där fonemen, beroende på längd, realiseras som ett eller flera grafem (Wengelin & Nilholm 2013:18). Som exempel för detta kan nämnas ordet *tuli* (brand/hen kom) med ett kort vokalljud för grafemet <u>, och ordet *tuuli* (blåst/det blåste) med långt vokalljud för det dubbeltecknade grafemet <uu>. Då min tyngdpunkt för den här undersökningen är att jämföra elevers stavning på svenska i Sverige och Finland, är den här skillnaden mellan språkljudsrealisation i svenskan och finskan av intresse.

För att vidare utveckla de två undergrupperna av alfabetisk ortografi, kan man dela in språk i *ogenomskinliga ortografier* och *genomskinliga ortografier*. Den första gruppen kännetecknas av en diskrepans i relationen mellan morfem och grafem, där olika morfem kan realiseras med hjälp av flera olika grafem eller kombinationer av grafem (Wengelin & Nilholm 2013:18). Därmed kan svenskan kategoriseras till de *ogenomskinliga ortografierna*, då denna, som tidigare visat, har många möjliga

grafemkombinationer för att beteckna ett språkljud. Den *genomskinliga ortografin* betecknas av en större "en-till-en" relation mellan morfem och grafem. Enligt Wengelin & Nilholm kan, förutom finskan, även italienskan sälla sig till den här gruppen.

2.3 Problem kopplade till svensk ortografi

Då man stavar på svenska är det bra att ha kunskap om fonem, morfem och grafem som underlättar att stava rätt. Men som i så många språk med ogenomskinliga ortografier räcker det inte att koppla ihop fonem med ett grafem, för att sedan skapa morfem och ord. Man måste även vara medveten om regler och undantag för hur dessa språkljud kan kombineras för att skapa ord. Nedan följer ett antal fenomen inom svensk ortografi som är bra att tänka på då man stavar. Alla fenomen som tas upp har beröringspunkter med mitt material och det resultat jag kommer fram till med hjälp av materialet.

2.3.1 Dubbelteckning

Som tidigare nämnts, kan ortografier delas in i två grupper, antingen *ogenomskinliga* eller *genomskinliga*. Svenskan, som hör till den ogenomskinliga gruppen, har en större diskrepans mellan språkljuden och den realisation som skapas med grafem då det här språket skrivs ut. Enligt Wengelin & Nilholm finns det i en ogenomskinlig ortografi många svårigheter med stavning, och lyfter särskilt upp fenomenet *dubbelteckning* (Wengelin & Nilholm 2013:21). Dubbelteckning förekommer då en konsonant dubbeltecknas i ett ord på svenska, till exempel i ordet *kall*. Om ordet inte skulle ha dubbelteckning blir morfemet ett annat, nämligen *kal*. Dubbelteckning realiseras enligt Wengelin & Nilholm på den omedelbart efterföljande konsonanten efter en kort vokal. Om vokalen däremot är lång, blir den direkt efterföljande konsonanten inte dubbeltecknad. Problemet med dubbelteckning är enligt Wengelin & Nilholm att svenskan inte gör skillnad på lång eller kort vokal med markering på vokalen, som till exempel finskan gör (se avsnitt 2.2.4). Författarna påpekar också att fel med dubbelteckning är det vanligaste stavfelet för både barn och personer som har läs- och skrivsvårigheter (Wengelin & Nilholm 2013:21). Problem med dubbelteckning bekräftas även i mitt insamlade material, där till exempel orden *dubblett* och *terrass* allt

som oftast stavades fel av både informanter i Sverige och informanter i Finland (mer om det här i kapitel 4).

2.3.2 Lånord

Lånord är enligt Nationalencyklopedin: “ord som lånats in i ett språk från ett annat språk och som fått mer eller mindre allmän användning.” (Nationalencyklopedins ordbok). I svenskan, precis som i andra språk, finns en oräknelig mängd lånord som kommit till genom direkta lån eller anpassningar från andra språk. De ord som lånats in direkt till svenskan kallas *direktlån* och har kvar den stavning de hade i det lånade språket. I svenskan finns till exempel ordet *quiz* (frågesport), lånat från engelskan. Lånordet sticker ut genom användning av grafemen <q> och <z>, som annars är ganska sällsynta i svenska ord.

Enligt Nationalencyklopedin måste man ibland omforma lånorden från ett annat språk, genom: “...viss anpassning i uttal, stavning eller böjning.” Dessa ord kan klassas som *anpassade lånord*. De lånord som lånats in för länge sedan och anpassats till svensk stavning känns säkert helt “svenska”, för en språkbrukare, såsom lånordet *språk*. Men ett lånord kan också ha kvar sin främmande klang, och kännas “främmande” även för en van språkbrukare trots att det stavningsmässigt anpassats till det låntagande språket, såsom ordet *konnässör* från franskans *connaissanceur*.

Åsa Mickwitz tar i sin doktorsavhandling från 2015 upp svårigheten att kategorisera ord i svenskan som lånord, och problematiserar det här begreppet. Mickwitz menar genom Haugen (1950), att lånord kan låta absurt som begrepp, då det långivande språket inte på några sätt är medvetet om att de lånar ut ett ord till ett annat språk, eller kan ge sitt samtycke till detta. Vidare är det förstås inte intentionen att låntagarspråket ska lämna tillbaka ordet det lånat efter en viss tid. Mickwitz nämner istället det heltäckande begreppet *importord* som ett paraplybegrepp för alla ord i svenska som lånats in från andra språk (Mickwitz 2010:41). I den här undersökningen väljer jag dock att för överskådlighetens och förståelsens skull använda mig av begreppet lånord för alla lånord, vare sig de är direktlån eller anpassade lån.

För att lära sig att stava lånord korrekt man kan, enligt Josefsson (2009), använda sig av *härledningsprincipen*. Principen går ut på att de oanpassade lånord som finns i svenskan stavas på samma sätt som de gör i det långivande språket. På det här sättet stavas det engelska ordet *policy* aldrig *pålicy*, *pålisy* eller *pålisi*, då engelskan till exempel inte har grafemet <å>. Mickwitz ger exemplet *e-mail* för ett oanpassat lånord, där kombinationen <-ai> inte är vanlig i svenskan (Mickwitz 2010:42). Problemet med härledningsprincipen då man talar om ortografi är dock enligt Josefsson att: *"härledningsprincipen är meningslös för inlärare, eftersom man i denna roll ju vanligtvis saknar kunskap om det aktuella ordets stavning i långivande språk..."* (Josefsson 2009:62).

Då lånord lånas in i språk, följer de med andra ord inte alltid de stavningsprinciper som gäller för språket i fråga, som i det tidigare exemplet *konnässör*, där franskans grafemkombination <ai> och <eu> som är främmande i svensk ortografi har fått gett vika för de mer bekanta grafemen <ä> och <ö>.

På det här sättet är det till exempel helt logiskt att en van brukare av svenska skulle stava ordet *abonnemang* som *abbonnemang*, då svenskans stavningsregler om dubbelteckning (se avsnitt 2.3.1), tydligt kräver en dubbelteckning av en konsonant som följer direkt efter en kort vokal. Ändå är det här inte fallet för ordet i fråga, då vissa lånord, som tidigare nämnt, är mer oanpassade till svensk ortografi då de lånas in. Då *abonnemang* är ett lånord från franskans *abonnement*, deriverat från verbet *abonner* (prenumerera), följer det inte de svenska stavningsreglerna och kan därmed ignorera dubbelteckningen.

2.3.3. Stumma bokstäver

Ett problem som finns med en del av mina ord i enkäten är att de innehåller så kallade *stumma bokstäver*. En stum bokstav är en bokstav som inte hörs då man uttalar ordet, men det realiseras i skrift som ett separat grafem. Enligt Josefsson skapar stumma bokstäver särskilda svårigheter i stavningen. Exempel på stumma bokstäver i svenskan är till exempel grafemet <d> i orden *djup*, *djur* och grafemet <h> i ordet *hjärta*. Dessa

grafem uttalas inte i rikssvenskan (i finlandssvenskan uttalas dock grafemet <d> i *djur* och *djur*), men de syns i det skrivna standardspråket. Ord som användes i mina enkäter var till exempel orden *nämnde* (stumt -n i uttal) och *hämnd* (stumt -n i uttal). För att kunna stava ord som innehåller stumma bokstäver, krävs det att språkbrukaren behärskar det som Wengelin & Nilholm refererar till som *morfologisk medvetenhet*.

Morfologisk medvetenhet förklaras av Wengelin & Nilholm som en medvetenhet där inläraren kan titta på ett ord och dela in ordet i morfem och ändelser, för att på så sätt kunna veta vilken del som är stammen och vilken del som till exempel är en ändelse (se avsnitt 2.2.1). I exemplet *solig* är därmed *sol* morfemet och <-ig> är ändelsen som flyttar ordet till ordklassen adjektiv. På samma sätt fungerar det med verb, där en ändelse kan ändra ett verbs tempus från presens till preteritum, med till exempel ändelsen <-de> i *slängde*. Med en utvecklad morfologisk medvetenhet överbygger man därmed de problem som annars kan uppstå vid stumma bokstäver. Detta visas tydligt med exemplet *nämnde*, som, då man plockar bort ändelsen <-de> får ordstammen *nämn-* kvar. Detta korrelerar väl med grundformen *nämna* och presensformen *nämner*. Samma sak gäller för ordet *hämnd*, som är en substantivform av verbet *hämna*. Med en morfologisk medvetenhet inser man att ordet i fråga inte kan stavas *hämd*, då verbet substantivet kommer av omöjligt kan vara *häma*. Ett inskjutet <n> krävs därför för att skapa en korrekt böjning av verbet *hämna*.

2.4. Standardsvenska och normerad svenska

Att tala om standardspråk är knepigt inom språkforskningssammanhang. Vem har rätt att bestämma vad som är standard och norm, och vad som faller utanför den här normen? Nationalencyklopedin ger i sitt uppslagsverk följande definition av standardspråk: "För svenskans del räknar man med dels ett enhetligt skriftligt standardspråk, dels talat standardspråk som kan visa viss variation; jämför regionalt standardspråk. Standardspråket är den språkform som barn lär sig läsa och skriva i skolan. I Sverige används det svenska standardspråket i tal och skrift i det politiska, kulturella och ekonomiska livet." (Nationalencyklopedins ordbok).

Det här enhetliga skriftspråket som Nationalencyklopedin nämner normeras av *Svenska Akademiens ordlista*, som av hävd alltid stått bakom stavningskonventionerna på svenska. Om man vill veta hur normen för ett stavat ord ser ut använder man sig alltså av Svenska Akademiens ordlista (Josefsson 2009:59). Ordlistan uppdateras regelbundet, och alternativa stavningar som förut inte ansetts som korrekta blir normerade och acceptabla då de tas in i Svenska Akademiens ordlista. Ett exempel som inte skulle förargra någon idag, ordet *löjtnant*, väckte desto större motstånd då den infördes i Svenska Akademiens första stavningslära från 1801, då stavningen rekommenderades istället för *lieutenant* (Karlsson 2012:8)

2.5. Finlandssvenska och normerad finlandssvenska

Finlandssvenska är den varietet av svenska som talas i Finland. Den finlandssvenska standardvarieteteten, är som uttryckt av af Hällström-Reijonen: "...till största delen identisk med standardsvenska bortsett från uttalet, och avviker bara i fråga om de officiella finlandismerna och de oegentliga finlandismerna." (af Hällström-Reijonen 2012:15). Även om finlandssvenskan som varietet enligt af Hällström-Reijonen skiljer sig i uttal, är den allmänna strävan ändå den att finlandssvenska och standardsvenska i Sverige inte ska avvika från varandra, och att ortografin i förlängningen därmed ska vara likvärdig i de båda länderna (Fransman 2011:14). I fråga om normering av språket, som gäller gångbara ord och till exempel stavning av dessa, samarbetar den finlandssvenska språkvården med svenska institutioner inom språkvården för att svenskan i de två länderna ska vara så lika varandra som möjligt (se Mattfolk, Mickwitz & Östman 2004:222).

Den finlandssvenska standardvarieteteten ska alltså vara så lika den standardsvenska som används i Sverige som möjligt, i vilken ortografin ingår. Men som tidigare nämnt av af Hällström-Reijonen, kan finlandssvenskt uttal skilja sig från den rikssvenska varieteteten. Reuter (1994) påpekar att finlandssvenskars uttal skiljer sig från rikssvenskars sätt att uttala ord i många olika sammanhang. Reuter påpekar att vissa skiljemarkörer är vanligare i finlandssvenskt dialektalt språk, men menar ändå att det finns några drag som gör sig synliga oavsett om man talar om dialektalt eller icke-

dialektalt språk. Nedan redogör jag för några av Reuters uttalsskillnader mellan rikssvenskan och finlandssvenskan, som jag anser har anknytning till min avhandling och mina valda ord i stavningsenkäten:

1. Kortstavigt uttal följt av kort konsonant i betonad stavelse:

I de flesta fall av talad finlandssvenska (fs.) tenderar vissa ord enligt Reuter, som på rikssvenska (rs.) uttalas med lång vokal, att uttalas med kort vokal. Några exempel på detta är: *bara*, \bara\ (fs.) jämfört med \ba:ra\ (rs.), *foto* \fo.to\ (fs.) jämfört med \fu:tu\ (rs.) och *kamera*, \kamera\ (fs.) jämfört med \kamera\ (rs.).

2. Sammanfall mellan mellan långt e och långt ä i annan ställning än framför r:

I talad finlandssvenska uttalas ett långt -e på samma sätt som ett långt -ä skulle uttalas i följande ord, till skillnad från rikssvenskan som har en distinktion mellan dessa fonem i nedan visade ord: *rev* och *räv* som \re:v\ (fs.) till skillnad från *rev* som \re:v\ och *räv* som \rev\ (rs.), *veva* och *väva* som \ve:va\ (fs.) till skillnad från *veva* som \ve:va\ och *väva* som \ve:va\ (rs.).

3. Ord på -tion som uttalas med tje-ljud (fs.) jämfört med sje-ljud (rs.):

I ord som slutar på -tion kan finlandssvenskar uttala ordet som ett tje-ljud där rikssvenskan använder sig av sje-ljud. Följande exempel ger en tydlig bild över diskrepansen: *lektion* som \lekʃon\ (fs.) istället för \lekʃon\ (rs.) och *station* som \staʃon\ (fs.) istället för \staʃon\ (rs.). (Reuter 1994:6/10)

Som visat i exemplen av Reuter ovan, finns det ett antal uttalsskillnader mellan finlandssvenska och standardsvenska i Sverige, som potentiellt i förlängningen kunde ha kopplingar till skillnader i stavning.

2.6. Flerspråkighet

Flerspråkighet är då en människa, under en del av sitt liv använder mer än ett språk i olika situationer. Dessa situationer kan variera, till exempel kan en flerspråkig människa använda ett språk hemma och ett språk i sitt professionella liv, ett språk med sin partner

och ett annat språk med sina barn, osv. Flerspråkighet som samhällsfenomen påträffas i stort sett i alla världens länder, redan under det förra seklet fanns det endast några få stater i Europa som kunde räkna sig som enspråkiga, till exempel Island (Vetenskapsrådet 2012:21). Flerspråkighet är alltså en regel mer än ett undantag i dagens samhälle, och flerspråkighet väcker naturligt också frågor om undervisningen i skolan. Enligt Vetenskapsrådet är till exempel 20 procent av eleverna i ungdomsskolan år 2012 av annat ursprung än helsvenskt, och har därmed andra språk i bagaget än endast det svenska språket. Frågan om hur elever lyckas eller inte lyckas hålla isär sina språk, och underhålla dem är därför en adekvat frågeställning inte bara för mig i den här avhandlingen utan för språk- och skolforskningen i allmänhet.

Marketta Sundman talar i sitt verk *Barnet, skolan och tvåspråkigheten* (1999:38–41) om flera typer av tvåspråkighet. Sundmans term tvåspråkighet är enligt henne då en individ använder sig av två olika språk. Termen som används och ofta refereras till i den här avhandlingen är flerspråkighet, men då flerspråkighet explicit kräver en närvaro av minst två språk, anser jag det berättigat att använda Sundmans term tvåspråkighet för att förklara flerspråkighet. Hädanefter är alltså tvåspråkighet ett begrepp som också inkluderar flerspråkighet. För att beteckna en tvåspråkig person kan man använda sig av olika kriterier. Sundman tar upp fyra olika kriterier för att någon ska kunna betecknas som tvåspråkig:

1. *Ursprungskriteriet*, som handlar om vilken språklig bakgrund man har.
2. *Språkfärdighetskriteriet*, som beskriver vilken kompetens man har i olika språk.
3. *Språkanvändningskriteriet*, som handlar om språkanvändning och i vilken grad man använder språken i fråga.
4. *Identitetskriteriet*, som beskriver vilken eller vilka språkliga grupper en individ betecknar sig som medlem i.

Enligt Sundman är ursprungskriteriet kopplat till bakgrundsfaktorer, såsom föräldrarnas modersmål, eller den språkliga miljö man växt upp i. Detta kriterium förutsätter med andra ord att en individ har växt upp i en flerspråkig miljö, där det till exempel talas två språk hemma (Sundman 1999:38).

Språkfärdighetskriteriet hör ihop med en syn om vilket kompetens en individ har i olika språk. Detta kriterium är enligt Sundman problematiskt på många sätt. Till att börja med nämner Sundman att ordet kompetens kan delas in i olika delfärdigheter, såsom perceptiv, passiv språkförmåga, och produktiv, aktiv språkförmåga. Detta förutsätter att en individ både ska kunna förstå och tala olika språk. Vidare nämner Sundman att kompetens kan delas in i skriftlig och muntlig förmåga, och kommer därmed fram till fyra olika delfärdigheter för språkfärdighetskriteriet; förstå tal, tala, läsa och förstå skriven text samt skriva. Till dessa delfärdigheter tillförs en ytterligare problematik, nämligen den om graden av kompetens. Räcker det att man ska kunna tala, skriva, läsa och förstå vardagligt språk eller är man tvåspråkig först då man kan läsa tidningsartiklar, skriva akademiska texter eller förstå politiska debatter? Sundman drar slutsatsen att det är omöjligt att veta när språkfärdigheten är tillräcklig, och till exempel i nivå med en modersmålstalare av ett språk (Sundman 1999:39–40).

Då Sundman nämner språkanvändningskriteriet frågar hon sig samtidigt hur gränsen ska dras för i vilka situationer och i hur stor utsträckning en individ ska använda flera språk för att bli betecknad som tvåspråkig enligt detta kriterium. Räcker det att språken används varje vecka, eller måste de användas flera gånger varje dag i olika sammanhang? Sundman nämner också att en vanlig form av flerspråksanvändning kallas *diglossi*, där ett språk har högre status och används i samhälleliga och arbetsmässiga situationer, medan ett annat språk kan vara reserverat för privat bruk och hemmet som sfär. Enligt Sundman kunde det här kriteriet specificeras om det ska användas, där språken till exempel måste användas dagligen eller i vissa kontexter, till exempel i hemmet (Sundman 1999:40).

Det fjärde kriteriet, *identitetskriteriet*, är ett av de knepigaste. Som tidigare nämnt är identitet ett känsligt, subjektivt och omdiskuterat ämne, som är svårt att definiera. Sundman påpekar att en individ enligt detta kriterium är tvåspråkig om han eller hon identifierar sig med två olika språkgrupper. Den här identifikationen behöver inte nödvändigtvis korrelera med språkfärdighet, en individ är fri att identifiera sig med en språkgrupp utan att ha vare sig ursprung, perfekta kunskaper eller daglig användning av språket i fråga. På samma sätt kan en person betrakta sig som icke-tvåspråkig enligt den

här definitionen, dvs. att personen talar språkgruppens språk utan att identifiera sig med denna (Sundman 1999:41).

Som Sundman nämner i sitt verk *Barnet, skolan och tvåspråkigheten*, är dessa kriterier inte huggna i sten, och ska inte fungera som en måttstock för att inkludera eller exkludera personer på grund av att de inte passar in enligt något eller några av dessa kriterier. Språk och identitet är känsliga frågor, och Sundman nämner att inget av dessa kriterier är oproblematiska. För översiktens skull och för underlättandet av analysen av den här undersökningens material, har jag ändå valt att luta mig mot dessa kriterier, och valt ut ett av dessa kriterier för att förklara en flerspråkig person. Hädanefter är en person som refereras till som flerspråkig i min undersökning detta då han eller hon identifierar sig som flerspråkig enligt det första kriteriet, *ursprungskriteriet*. Mitt val av *ursprungskriteriet* baserar sig på att jag ville underlätta för informanterna att kategorisera sig som flerspråkiga eller inte, då flerspråkighet som tidigare visat är ett komplicerat och mångfacetterat begrepp. Min informantgrupp, som består av niondeklassare, befinner sig i ett skede av sitt liv då de står med en fot i vuxenvärlden och en fot i ungdomsvärlden och på ett vippbräde mellan val av identiteter. Med en lättformulerad och lättförstådd fråga i min enkätundersökning baserad på *ursprungskriteriet* underlättar jag definitionen av flerspråkighet för både mina informanter och för mig själv.

2.7. Tidigare internationell forskning

I en amerikansk artikel från 2016, påpekar Ekaterina Midgette och Zoi A. Philippakos att tidigare forskning visar på att skribenter med flerspråkig bakgrund både har större litteracitet och en större kognitiv kapacitet när det gäller läsning och tolkning av texter (Proctor 2010 genom Midgette & Philippakos 2016). Enligt författarna kan det också påvisas att flerspråkiga skribenter utvecklar sina stavningsfärdigheter såväl som sina skrivfärdigheter utan interferens eller förvirring mellan språken. Vidare menar författarna att kunskap om stavning i ett språk stöder det fonologiska, morfologiska och grafemmässiga tillägnandet i ett annat språk, vilket de senare i artikeln visar med en fallstudie av ett ryskt/engelskt flerspråkigt barn. I fallstudien undersöks hur en femåring

flicka, Vikka, som flyttat från Ryssland till USA, på bara några månader lär sig konventionerna i engelsk ortografi med hjälp av kunskaper i sitt andra språk, ryska.

Då Vikka flyttar till USA är hon tvåspråkig muntligt sett (bilingual), men inte skriftligt sett (biliteral). Hon använder dock sin kunskap i hur de ryska fonemen realiseras som grafem för att lära sig att förstå vilka grafem som representeras på engelska med samma slags morfem. I början har dock Vikka svårt att stava rätt på engelska, då hon ljudar fram orden och glömmer stumma bokstäver, till exempel i ordet *gives* som stavas ut som *givs*. Men efter hand lär hon sig att olika språk har olika stavningskonventioner, och lyckas därmed att se ryska och engelska som två separata ortografier. I undersökningen nämns också att Vikkas flerspråkighet ger henne ett försprång jämfört med enspråkiga barn, då hon redan vid ankomsten till USA har en morfologisk medvetenhet i ryska, och vet att vissa morfem representerar vissa grafem eller kombinationer av grafem. Även om den här fallstudien stöder idén om att flera språk stöder inläring och stavning i målspråket, nämner författarna att studien inte på något sätt kan användas för att generalisera idén om att flerspråkighet stöder stavning i ett språk. Detta ger dock en fingervisning och en eventuell förklaring till mina resultat i enkäten angående flerspråkiga och enspråkiga elever i Finland och Sverige.

Undersökningar kring stavning hos tvåspråkiga och flerspråkiga elever finns sparsamt representerat ur en europeisk synvinkel, men Claire Gosse har i sin masteravhandling från 2015 undersökt hur elever i Brysselregionen i Belgien som kommer från en tvåspråkig bakgrund stavar och tillägnar sig grammatiska regler på franska, med fokus på kongruensböjning av adjektiv och substantiv. I Gosses masteravhandling var alla informanter flerspråkiga, och indelade i två undergrupper: tvåspråkiga elever med kombinationen turkiska/franska och tvåspråkiga elever med kombinationen franska/annat språk. Gosse förklarar att hon ville ha kombinationen turkiska/franska som undersökningsvariabel, då de två språken skiljer sig åt både morfologiskt, grammatiskt och syntaktiskt sätt. Turkiska har, precis som finskan, en genomskinlig ortografi (se avsnitt 2.2.4) vilket betyder att ett morfem allt som oftast representeras av ett grafem. Vidare är turkiskan, precis som finskan, ett språk där grammatiskt genus (en, ett) saknas. Franskan är tvärtemot turkiskan ett språk med ogenomskinlig ortografi, då

ett morfem kan realiseras med hjälp av många olika grafem, och där substantiv indelas efter de grammatiska genusen *un* och *une*. Vidare skiljer sig franskan åt ortografiskt och uttalsmässigt sett, då kongruensböjda adjektiv ofta uttalas på samma sätt oavsett om de står i singularis eller pluralis. Gosse lyfter fram att den här diskrepansen mellan tal och skrift kräver att en person, för att lyckas ortografera ord väl: "...besitter tillräckliga morfosyntaktiska kunskaper för att kunna kongruensböja numerus och genus korrekt i skriven text" (Gosse 2015:16–17, min översättning).

Gosses hypotes är att flerspråkiga barn som har turkiska i sin flerspråkskombination tillägnar sig de grammatiska reglerna sämre på franska, och därmed stavar sämre då det kommer till kongruens. Kongruens är inom språkvetenskap fenomenet då ett substantivs genus bestämmer hur adjektivet som följer eller framförställts substantivet ska böjas. Ett exempel i svenskan är orden *hus* och *gult*, där ordet *hus* har neutrumgenus (ett). Då man kombinerar dessa två exempelord måste man alltså böja adjektivet efter ordet *hus* genus, vilket kongruensmässigt resulterar i ett *gult hus*. På franska realiseras kongruens på samma sätt, ett exempel är orden *bouteille* (flaska), som har feminint grammatiskt genus (*une*), kombinerat med ordet *vert* (grön, grönt). För att säga en *grön flaska*, säger man *une bouteille verte*, där -e-ändelsen på ordet *verte* indikerar femininumkongruens.

I sin avhandling undersökte Gosse totalt 99 barn, 48 barn som hade kombinationen turkiska/franska och 51 barn som hade kombinationen franska/annat. För att få reda på vilka språk som eleverna räknade in i sin flerspråkighet, använde sig Gosse, precis som jag själv gör i min undersökning, av en enkät där talat språk hemma och föräldrarnas modersmål fick bestämma barnens flerspråkighet. Gosse använde sig således av samma kriterium som jag använt mig av i min undersökning, *ursprungskriteriet*. Gosses hypotes prövades med en diktamen som delades in i två delar. Eleverna fick först höra ett antal ord, där målet var bestämning av grammatiskt genus hos orden. I den andra delen av diktamen fick eleverna höra ett antal meningar, där målet var att kongruensböja adjektivet korrekt med det substantiv adjektivet syftade på.

Gosses resultat visade att de elever som hade turkiska/franska som kombination i sin flerspråkighetsprofil, lyckades sämre i den första delen av diktamen än kontrollgruppen

med språkkombinationen franska/annat. Det som Gosse dock lyfter fram som intressant, är att i den andra delen av diktamen, där kongruensböjning ingår, var skillnaden mellan de två grupperna inte signifikant, de turkisk/franska eleverna lyckades alltså lika bra ortografiskt sett som de med språkkombinationen franska/annat. Gosse betonar själv att hennes resultat är överraskande jämfört med den hypotesen hos själv satt upp, att turkisk/franska barn skulle stava sämre än gruppen franska/annat. Dessa resultat kan bero på det Gosse tidigare talat om, nämligen morfosyntaktiska kunskaper, som starkt kan knytas till min tidigare nämnda term *morfologisk medvetenhet* (se avsnitt 2.3.3). Sammanfattningsvis kan det konkluderas att flerspråkighet inte stjälper en elevs stavning i ett språk, utan att det ena språket stöder det andra när det kommer till en korrekt ortografisk representation.

2.8. Tidigare forskning om stavning från Sverige och Finland

Tidigare forskning om ortografi och stavningsproblematik har gjorts i Sverige, där man kommit fram till att upp emot 20 procent av eleverna i grundskolan har problem med stavning, och att stavning inte prioriteras i lika hög grad som till exempel läsning (Myndigheten för skolutveckling 2007:17). Vidare finns forskning som behandlar lärares undervisning av stavning, och vilka aspekter som bör beaktas för att eleverna i skolan ska uppnå en fullgod stavningskompetens (se till exempel Lundberg 2008).

En svensk forskare som under många år intresserat sig för forskning kring stavning är Kerstin Naclér. Naclér har redan sedan 1970-talet intresserat sig för språkliga analyser av stavfel. I sin skriftserie från 1985, *Språket i skrift – Om normal och försenad utveckling av tal och skrift*, presenterar hon sin analys av stavfel hos elevers textproduktion i årskurs 4, i årskurs 6 och sista året på gymnasiet (av Naclér kallat årskurs 12). Enligt Naclér går stavfel att dela in i tre olika grupper. Till den första gruppen hör fel som tyder på bristande ordkunskap. Naclér menar att det här handlar om osäkerhet och bristande kunskap om ordets olika delar som leder elever att begå dessa ordkunskapsfel. Naclér ger exempel med orden *vaktmästare* och *krokodil*, som av informanter i hennes material stavat dem som *krokedil* och *vackmästare*. I den andra gruppen placerar Naclér ord som avslöjar en bristande kunskap om

stavningskonventioner i svenskan. Exempel på sådana ord är ord som innehåller samma slags språkljud, men realiseras med olika grafem. Naclér nämner bland annat *hest* för *häst*, *kårridor* för *korridor* och *tjöpa* för *köpa*. Enligt Naclér uppkommer dylika fel när eleven i fråga översätter ett fonem, ett språkljud, till ett grafem utan att ta hänsyn till de stavningskonventioner som finns i svenskan, till exempel för sje-ljuden (för lista över svenskans alla stavade sje-ljud, se Josefsson 2009:62). Den sista typen av fel kallar Naclér för *slitningar*. Slitningar är till skillnad från brist i ordkunskap och stavningskonventioner inte en brist i förmåga, utan Naclér klassar *slitningar* som en feltyp kopplad till utförandet. Då de två första feltyperna går att träna bort, påpekar Naclér att den tredje gruppen, slitningar, är fel som består av misstag och därför är troliga att försvinna för att sedan komma tillbaka senare.

Vidare analyserar Naclér felstavningarna tydligare, och kommer fram till att många informanter har problem med dubbelteckning, dvs. dubblering av konsonant efter en kort vokal i betonad stavelse. Det visar sig i analysen att informanter i alla Naclérs undersökta årskurser har problem med dubbelteckning, och att det här problemet hör ihop med en alltför fonetisk analys av orden hos informanterna. I motställning till den fonetiska analysen kan man ställa en analys av ordens morfologiska konventioner, vilket leder Naclér till slutsatsen att felstavande informanter inte har en tillräcklig morfologisk medvetenhet (jämför avsnitt 2.3.3). Naclér ställer till slut upp tre villkor för en god stavare. Inläraren ska kunna särskilja kort och lång vokal (dubbelteckning), kunna särskilja betonad och obetonad stavelse samt kunna identifiera ordets beståndsdelar (morfologisk medvetenhet). Hon poängterar dock sist och slutligen att stavfelen inte kommer att försvinna med endast dessa villkor, då det svenska språket innehåller många ord som bryter mot både dubbelteckningen och morfologiska konventioner utan rimliga förklaringar, nämligen lånord (Naclér 1985:113–127).

I Finlands fall är forskningen om stavning hos svenskspråkiga elever mer sparsam, men till exempel Anne-May Granqvist (2013) visar i sin licentiatavhandling hur läsförståelse och stavning ändrats under tid i en finlandssvensk skola, i årskurserna 1–6. Granqvist inkluderar i sin avhandling variabeln kön, och tittar på hur stavning och läsförståelse korrelerar med varandra, om en god läsare också är bra på att stava, och lyfter fram

skillnaden mellan flickors och pojkars resultat. Granqvist poängterar att rena stavningsundersökningar är sällsynta i den nordiska vetenskapstraditionen, och lyfter fram att stavning är ett känsligt ämne sett ur en skrivutvecklingsmässig synvinkel, då elever lätt kan bli hämmade i sin skrivutveckling om för stor tyngd läggs vid stavning (Granqvist 2013:34).

Granqvists undersökning kommer fram till att stavningen inte nämnvärt förändrats under åren, varken försämrats eller förbättrats, utan att stavningen ligger på en stabil nivå. Hon lyfter dock ett varnande finger genom att visa på att stavning och läsförmåga inte utvecklas i samma takt, om en elev utvecklar sin läsförmåga betyder det inte alltså automatiskt att eleven utvecklar sin stavningsförmåga. För att en elev i grundskolan ska uppnå goda resultat i sin skriv- och läsning utveckling krävs alltså en insats både i lästräning och i skrivträning (Granqvist 2013:116–117).

3. Material och metod

I det här kapitlet presenterar jag mitt material som används som underlag för analysen och resultaten, och redogör även för materialinsamlingsmetoden. Jag förklarar även och motiverar mitt val av analysmetod för materialet.

3.1. Material

Som materialinsamlingsmetod har jag använt mig av en enkätundersökning på papper som utförts i två högstadieskolor, en i Finland och en i Sverige. Mitt material består av insamlat material från 15 informanter från Sverige och 15 från Finland. Alla informanter går i samma årskurs, årskurs nio. Skolornas geografiska position är inte av större värde eller relevans för den här undersökningen, annat än att den finländska skolan är en svenskspråkig högstadieskola i södra Finland och att den svenska skolan är en svenskspråkig högstadieskola i mellersta Sverige. Då jag började mina ansträngningar att samla in mitt material, var målsättningen att få in totalt 90 enkätsvar, 45 från Sverige och 45 från Finland, för att på så sätt kunna dra större kvantitativa slutsatser. Detta visade sig dock ganska snart vara en alltför stor förhoppning, då många

skolor inte visade intresse, eller ställde sig frågande till min undersökning. Den här svårigheten att samla in mitt material skulle kunna bottna i det som tidigare i den här undersökningen behandlats och som Granqvist i sin licentiatavhandling kommer fram till, nämligen det att stavning är ett känsligt ämne, och att för stor vikt vid en god stavning skulle kunna hämma elevernas lust och vilja att skriva. Stavning visar på ett tydligt sätt vad som är rätt och vad som är fel, och man kan dra slutsatsen att skolorna inte velat dra in sina elever i en sådan tydlig rätt-eller-fel-problematik. Den här svårigheten skulle även kunna vara en indikation på att skolvärlden är på väg mot en ny riktning då det gäller språk och språkproduktion, och att det nuförtiden är allt mer vanligt att poängtera innehållet i elevernas skrivna produktion istället för formen. Vidare kan även tilläggas att till exempel stavfel i delprovet läskompetens i de finländska studentskrivningarna i modersmålet inte ska beaktas överhuvudtaget då läraren gör sin bedömning. Felaktigheter i språkdräkten ger med andra ord inga avdrag i bedömningen.

Enkätundersökningen består av två delar, där den första delen kort behandlar informantens språkliga bakgrund, till exempel hur många språk informanten behärskar, om informanten har gått en del av skolan på ett annat språk, vilka språk informanten talar hemma och på fritiden etcetera. Den här delen görs för att informanterna ska kunna delas in i de två olika grupperna enspråkiga och flerspråkiga med hjälp av *ursprungskriteriet* (se avsnitt 2.6). Den andra delen är min undersökningsdel, där informanterna får lyssna till en diktamen utförd av mig själv. Ett antal meningar läses upp, där varje mening innehåller ett av undersökningens ord. Det kan till exempel se ut så här: "Familjen Andersson äter abborre varje dag" – skriv *abborre*.

De ord jag använder i min enkät baseras på en lista över svårstavad ord sammanställd år 2009 av Norstedts i samarbete med Språkrådet. Norstedts är Sveriges äldsta ännu aktiva förlag, och ger bland annat ut Svenska Akademiens ordlista. Svenska Akademiens ordlista är, som tidigare nämnt, ett normerande rättesnöre för det svenska språket och för hur ord i svenska ska stavas. Språkrådet är i sin tur den institution i Sverige som jobbar med det svenska språket i frågor om språkvård och språkpolitik. Institutionen ansvarar för att ge rådgivning i frågor rörande det svenska språket och har

tätt samarbete med andra språkorgan i Norden. Språkrådet ger vidare ut böcker, handledningar och ordlistor om det svenska språket. Dessa aktörer har med andra ord en respekterad position inom normering och upprätthållande av en korrekt svensk stavning, vilket gör att ovan nämnda lista över svårstavande ord har en hög tillförlitlighet som utgångsmaterial för min enkät.

Då min enkätundersökning vill locka fram kunskap hos informanterna om ett språkligt fenomen, ortografi, bedömer jag min enkätundersökning vara eliciterande. En eliciterande insamlingsmetod har många fördelar, resultatet blir tillgängligt för forskaren direkt, och forskaren har möjlighet att ge informanterna bakgrundsinformation samt svara på frågor, vilket är fallet för min situerade klassrumsenkät. Informanternas anonymitet ska självklart garanteras, och varken skolornas namn, exakta geografiska position eller namn på informanter kommer att avslöjas. Då det finns många fördelar med en eliciterande enkät, lyser inte nackdelarna på något sätt med sin frånvaro. En eliciterande enkät fokuserar nämligen endast på ett visst fenomen, i mitt fall informanternas språkliga bakgrund och deras stavning. Andra intressanta aspekter och situationer som kan ha uppstått vid enkätundersökningens genomförande, till exempel det naturliga bruket av språket, faller därför bort med min eliciterande metod. Då ramarna för den här undersökningen dock är begränsade, anser jag trots nackdelarna mitt val av materialinsamlingsmetod vara motiverat.

Min enkätundersökning är förutom eliciterande även kvantitativ och kvalitativ, då mitt material består av totalt 30 enkätsvar. Dessa enkätsvar analyseras ur olika synvinklar; dels tittar jag på hur felfrekvensen ser ut per land, och sedan tittar jag på hur felfrekvensen tar sig uttryck vid ett antal svårstavade ord, för att till slut titta på och analysera hur flerspråkiga informanter stavar orden i enkäten och hur deras felfrekvens skiljer sig från de enspråkiga informanterna. Som referens för enkätundersökningens utformning används Patels och Davidsons bok *Att planera och genomföra en undersökning* (2011).

3.2. Metod

Min analysmetod kommer till viss del att vara kvantitativ, då jag har ett relativt stort material enkäter och elevsvar att gå igenom, totalt 30 enkäter från de båda länderna med ett totalt antal stavade ord av 600. Jag kommer att dela upp elevernas enkätsvar i två huvudgrupper, *Elever i Sverige* och *Elever i Finland*. Resultaten kommer att behandlas och analyseras, där de felstavade orden sedan delas in i antingen rätt eller fel. Som tidigare nämnt i kapitel 2 (se avsnitt 2.1) är det Svenska Akademiens ordlista som normerar det svenska språket och därmed utgår jag från att den stavningen som finns i ordlistan är den korrekta. Det finns dock i det svenska språket flera varianter som godkänns för vissa ord, till exempel ger Svenska Akademiens ordlista stavningsalternativet *sebra* till ordet *zebra* (SAOL 14 2015:1557). I de ord som ingår i enkätundersökningen har jag verifierat i ordlistan att de berörda orden inte har en alternativ stavning.

De felstavade orden delas därefter, för överskådlighetens skull, in i fem olika felkategorier (se kapitel 4), och på så vis får man fram en tydligare översikt för varje ord som blir felstavat, och kan med hjälp av det här dra slutsatser om vilka ord som är svårast att stava för elever i Sverige och elever i Finland. Vidare delar jag ytterligare in, som tidigare nämnt, informanterna i de två huvudgrupperna i undergrupper; *Enspråkiga elever i Sverige*, *Flerspråkiga elever i Sverige*, *Enspråkiga elever i Finland* och *Flerspråkiga elever i Finland*. Den här ytterligare indelningen hjälper mig att kunna svara på min forskningsfråga om vilken roll flerspråkighet spelar för resultaten av de svårstavade orden.

För att kunna dra djupare slutsatser från de kvantitativa resultaten, är det av stor vikt att man inte stirrar sig blind på procentenheter, utan försöker gå djupare in i analysen av materialet med hjälp av en kvalitativ metod. Enligt Karin Wiberberg handlar kvalitativ forskning om karaktären och egenskaperna hos ett objekt eller ett fenomen, och en kvalitativ metod har fördelen att den klargör fenomenet och vad fenomenet handlar om (Wiberberg 2002:15). I mitt fall handlar det om att undersöka fenomenet ortografi och klargöra karaktärerna och egenskaperna, alltså skillnaderna i stavning av svenska i Finland och Sverige och flerspråkighetens inverkan på stavning. Därför finner jag en

kvalitativ metod för att analysera mitt resultat som adekvat inom ramen för den här undersökningen.

4. Analys och resultat

För att analysera mitt insamlade material i form av enkätundersökningar, har jag valt att i kombination med en kvantitativ analys applicera ett kvalitativt tänkande och göra en kvalitativ analys. Bakgrunden till detta är att mitt insamlade material, 30 enkätundersökningar, till att börja med måste analyseras kvantitativt för att man ska kunna få en överblick över materialet. Jag kommer till att börja med ge en överblick över de totala antal fel som förekommer i stavning för varje deltagande land. Till detta hör också att nämna de mest utmärkande felen som uppkommit för informantgrupperna i varje land. Då överblicken är gjord, gynnas förståelsen för varför dessa fel uppkommit av ett kvalitativt tillvägagångssätt. I den kvalitativa delen väljs ett antal svårstavade ord ut och delas in i undergrupper. Dessa undergrupper har valts då de korrelerar med problematik i stavning av det svenska språket som tidigare tagits upp i kapitel 2. I den kvalitativa delen undersöks varför dessa ord felstavats eller inte och vad det här kan bero på, samt vilken inverkan flerspråkighet kan ha för resultatet. De resultat som framkommer av analysen ska dock inte på något sätt generaliseras, då det handlar om ett undersökningsmaterial på 30 enkäter, och resultaten fungerar endast vägledande för framtida forskning inom samma forskningsområde.

4.1. Kvantitativ analys

I den här delen presenterar jag den totala mängden fel som förekommer i enkätundersökningarna från Sverige och Finland. Då man talar om rätt och fel i rättstavning finns det många sätt man kan titta på. Ett fel är alltid kontextbundet, och ett fel som uppvisas i min text kanske inte räknas som ett fel i andra sammanhang. För att göra analysen av mitt material så adekvat och lättöverskådligt som möjligt, har jag valt Svenska Akademiens ordlista som referensram för vad som räknas som ett fel eller inte. Svenska Akademiens ordlista är ingen normerad ordlista (se avsnitt 2.2), men den fungerar som riktgivande verk och för enkelhetens skull har jag därför valt att följa

Svenska Akademiens ordlista. Om det stavade ordet uppträder på ett sätt i Svenska Akademiens ordlista, och på ett annat sätt i enkätundersökningarna, är det Svenska Akademiens ordlista som är riktgivande.

Då ett ord uppträder som felstavat, väljer jag att räkna antalet fel i ett felstavat ord på följande sätt:

1. Ett ord som innehåller en bokstav för lite, till exempel *överaskning* istället för *överbaskning*, räknas som ett fel. Om två bokstäver saknas räknas detta som två fel osv.
2. Ett ord som innehåller rätt mängd bokstäver, men där vissa bokstäver är felaktiga, räknas som ett fel. Detta finns till exempel i ordet *fotölj* istället för det rättstavade ordet *fåtölj*.
3. Ett ord som innehåller rätt mängd bokstäver, men där en eller flera bokstäver befinner sig på fel plats i det felstavade ordet, till exempel *diskussion* istället för *diskussion*, räknas som ett fel.
4. Ett ord som innehåller för många bokstäver räknas som ett stavfel, till exempel ordet *följaktligen* istället för den rätta varianten *följaktligen*.
5. Ett ord som innehåller en eller flera bokstäver för lite, där rätt bokstav bytts ut mot en annan och där en eller flera bokstäver är felaktiga räknas till den här kategorin, till exempel i ordet *discusion* istället för *diskussion*.

För överskådlighetens skull är enkätundersökningarna numrerade enligt informant och land, således att den femte informanten i materialet från Sverige går under benämningen S5, och den elfte informanten från Finland går under benämningen F11 osv.

I analysen framkommer det att det för Finlands del uppmäts ett totalt felantal på 138. För Sveriges del är siffran 169, vilken vid en första anblick verkar omkullkasta min hypotes om att eleverna i Finland, som generellt sett befinner sig i en flerspråkigare miljö, skulle stava sämre (se avsnitt 1.2). Då man skrapar på ytan och går djupare in i den kvantitativa analysen, märks det dock att vissa informanter samlar på sig fler stavfel, och på så sätt höjer det totala antalet fel hos hela informantgruppen. Spännande

är till exempel att konstatera, då man tittar på antalet stavfel hos vissa informanter, att de tre informanter i Sveriges informantgrupp som samlat på sig mest stavfel har 29 (S1), 26 (S4) samt 19 (S6). För Finlands del ligger denna siffra på 19 (F6), 15 (F5) samt 14 (F2). Det här skulle kunna betyda att det för Sveriges del finns en minoritet som drar på sig fler stavfel än andra informanter från samma informantgrupp. Aspekten av variation av felstavning är därför viktig att räkna med, då det inte går att generalisera ett resultat utgående från en liten grupp informanter. Därför är det av vikt att tänka på att till exempel en annan informantkonstellation kanske hade fått andra felresultat än den konstellation som jag beskrivit.

4.2. Identifikation av de mest utmärkande felen

I det här avsnittet försöker jag identifiera de mest utmärkande felen i stavning hos informanterna från de båda länderna. Identifikationen sker inledningsvis med hjälp av tidigare nämnda indelning av orden i fem olika kategorier, och belysande av de ord som genererar stavfel hos de flesta informanterna. För att smidigare kunna dra kvalitativa slutsatser av mitt material och analys, delar jag vidare i min kvantitativa analys in de mest felstavade orden i tre kategorier, som alla kan kopplas till problematik inom svensk stavning (se avsnitt 2.3). Dessa tre kategorier baseras på vetenskaplig forskning om problemområden inom stavning, där jag utgått från tidigare forskning utförd av Nauc  r (1985) och Wengelin & Nilholm (2013).

Dessa kategorier   r *dubbelteckning*, *lånord* och *stumma bokstäver*. Som jag tidigare påvisar i kapitel 2, är det svårt att dra en skarp gräns mellan vad som till exempel anses som ett lånord, då vissa ord har funnits i svenskan så länge att de inte längre anses vara lånord. Jag har dock valt att göra indelningen nedan på basis av mina egna kunskaper och mina egna val för vad som underlättar en analys och ett resultat av mitt material. Jag är medveten om att vissa ord kan sorteras under flera olika kategorier, men står fast vid motiveringen att undersökningens analys gynnas av nedan givna indelning. De ord som ingår i min kategoriindelning   r som följder:

Dubbelteckning:

Abonnemang, dubblett, terrass och hittills

Lånord:

Fåtölj och definiera

Stumma bokstäver:

Nämnde, hämnd och giftermål

4.2.1. Mest utmärkande fel för Finland

Då man tittar på de mest utmärkande felen står det klart att det för de båda informantgrupperna i Finland finns en felstavningskategori som överlägset innehåller mest fel, nämligen kategori 1, med ord som innehåller en bokstav för lite. I analysen går det att utläsa att den här kategorin för Finlands del samlar på sig ett totalt felantal av 79.

Ett av de mest utmärkande orden som är felstavade är *abonnemang*, där alla informanter från Finland stavade ordet fel. Alla förutom en stavade ordet som *abonemang*. Ett lika vanligt fel är ordet *giftermål*, som alla informanter stavat fel, där 14 av 15 informanter stavat det utan <r>.

Ett annat ord som är överrepresenterat i kategori 1 är ordet *dubblett*, som elva informanter av 15 stavade med en bokstav för lite, antingen genom att lämna bort en bokstav i dubbelteckningen <bb> eller i dubbelteckningen <tt>.

I kategori 2, ord som innehåller rätt mängd bokstäver men med en felaktig bokstav, återfinns ordet *fåtölj*, där tio informanter väljer att stava ordet som *fotölj*.

4.2.2. Mest utmärkande fel för Sverige

När man tittar på informanterna i Sverige talar tabellerna sitt klara språk även där, den största kategorin där felstavning uppkommer är kategori 1. Den totala mängden fel är

för Sveriges del 87. Det vanligaste felstavade ordet i den här kategorin är ordet *noggrann*, som tolv av 15 informanter stavade fel.

Ett annat vanligt fel som syns i den här kategorin är ordet *abborre*, som på ett eller annat sätt felskrivs av tolv informanter.

Informanterna i Sverige har även problem med ordet *dubblett*, som felskrivs av tolv informanter, och ofta på samma sätt som hos informanterna från Finland, antingen genom att lämna bort en bokstav i dubbelteckningen <bb> eller i dubbelteckningen <tt>.

Vad gäller kategori 2, har informanterna i Sverige, till skillnad från informanterna i Finland, övervägande problem med ordet *parentes*.

Ordet *giftermål*, som alla informanter i Finland stavade fel, felstavas för Sveriges del av sex informanter, som stavar ordet utan <r>.

4.3. Sverige – Fel hos enspråkiga

I mitt material från Sverige fanns tio elever, som enligt Sundmans ursprungskriterium definierade sig som enspråkiga, med svenska som enda språk. Dessa tio elever uppvisade ett antal stavningsfel som alla relateras till svårigheter i svensk stavning (se avsnitt 2.3). När man jämför de enspråkiga från Finland med de enspråkiga från Sverige, märker man att felfrekvensen för ord som faller under kategorin dubbelteckning till stor del är lika för Sverige och Finland. Enkätordet *terrass* stavas fel av nio enspråkiga av tio i Sverige, och ordet *dubblett* felstavas av tio av tio elever i Sverige. Det som dock är intressant att notera är att vissa ord skiljer sig åt frekvensmässigt sett för Sverige och Finland. Då alla enspråkiga elever från Finland stavade ordet *abonnemang* felaktigt, var det endast fyra av tio, alltså 40 % som stavade detta ord fel för Sveriges del. När man tittar på det dubbeltecknade ordet *hittills* visar det här ordet för de enspråkiga i Sveriges del att fem av tio elever, alltså 50 % stavade det här ordet fel, jämfört med en av fyra elever från Finland, dvs. 25 %. När man förflyttar sig till lånordskategorin för undersökningen, ser man att ordet *fåtölj* inte är

lika svårt att stava rätt för de enspråkiga från Sverige. För detta ord ligger felfrekvensen på tre elever av tio, dvs. 30 %. Dessa elever har dock stavat det på samma sätt som sina finländska motsvarigheter, nämligen med ett <o> istället för ett <å>.

Det som är intressant är att ett annat lånord, *definiera*, skapar flera problem för enspråkiga i Sverige än vad det gör för finländarna. Det här ordet har, som många ord i svenskan, sitt ursprung i latinet, och har via tyskan kommit in i svenskan (SAOB 1908: band 6 Spalt D 461). I svenskan finns det som Wengelin & Nilholm hänvisar till som *reduktion*. Reduktion är fenomenet när vi uttalar ett ord på ett annat sätt än dess ortografiska representation, eftersom de grafem som finns inuti ordet gör att ljudrepresentationen ändras. Wengelin & Nilholm ger exemplet *tandkräm*. Om man säger ordet tillräckligt många gånger snabbt ändras ljudrepresentationen till *tangkräm*. (Wengelin & Nilholm 2015:23). Samma sak händer med ordet *definiera*, som om man säger det tillräckligt många gånger låter som *definera*. Här kommer den morfologiska medvetenheten in, om man som inlärare är medveten om att ordet *definiera* är en verbalform av ordet *definition*, tappar man inte bort <i> då man gör om ordet från substantivet *definition* till *definiera*. Det här ordet stavar sex av tio enspråkiga fel på, dvs. 60 %, medan det för Finlands del är 25 %, en av fyra.

Då det kommer till stumma bokstäver, finns i mitt resultat, som redan tidigare nämnt, orden *hämnd* och *nämnde*, men också ordet *giftermål*. Då ordet orsakade fel hos alla enspråkiga i Finland, var det endast 30 % av de enspråkiga i Sverige som stavade det här ordet fel. För orden *hämnd* finns liknande tendenser som för de i Finland, 40 %, alltså fyra av tio elever stavade det här ordet fel, medan *nämnde* var svårt för ungefär lika stor del i Sverige, två av tio elever, som i Finland, en av fyra elever.

För översiktens skull finns nedan en tabell över de enspråkigas i Sveriges felstavade ord, indelat i kategorier, och representerade med både antal informanter som stavat fel och procentenheter, allt för att få en smidigare översikt.

Enspråkiga i Sverige:

Dubbeltecknade ord	Felstavning i antal informanter (10 st)	Felstavning i procent
Abonnemang	4 informanter	40 %
Dubblett	10 informanter	100 %
Terrass	9 informanter	90 %
Hittills	5 informanter	50 %
Lånord		
Fåtölj	3 informanter	30 %
Definiera	6 informanter	60 %
Ord med stumma bokstäver		
Giftermål	3 informanter	30 %
Hämnd	4 informanter	40 %
Nämnde	2 informanter	20 %

4.4. Sverige – Fel hos flerspråkiga

I mitt material från Sverige fanns fem elever som enligt Sundmans ursprungskriterium definierade sig som flerspråkiga, med språket svenska och ett eller flera andra språk. Som framkommit hos enspråkiga i Sverige, uppvisar även de flerspråkiga i Sverige problem i de tre kategorierna dubbelteckning, lånord och stumma bokstäver. Ordet *abonnemang*, som hör till de dubbeltecknade orden, stavas fel av fyra av fem elever, dvs. 80 %. Det är intressant att konstatera att 40 % av informanterna som var enspråkiga i Sverige stavade det här ordet fel. Om man jämför de flerspråkigas resultat med sin namne i Finland, märker man dock att det i Finland är alla elever i flerspråkighetsgruppen som stavar ordet fel.

När det kommer till ordet *dubblett*, är det tre av fem elever som stavar det här ordet fel. Om man jämför med de enspråkiga i Sverige är deras siffra tio av tio, alltså 100 %. Dock går det inte att dra några slutsatser om enspråkiga eller flerspråkiga stavar bättre, då alla flerspråkiga från Sverige stavade *terrass* felaktigt.

Jämfört med de flerspråkiga i Finland klarar sig dock flerspråkiga i Sverige bättre med ordet *dubblett*, men sämre med ordet *terrass*.

Det dubbeltecknade ordet *hittills* genererar problem hos de flerspråkiga. Det här ordet stavas nämligen fel av alla elever, fem av fem. Det här är anmärkningsvärt då samma problematik visas upp hos de enspråkiga i Sverige, men tydligt lyser med sin frånvaro hos de finländska flerspråkiga eleverna, som endast har en av elva informanter, 9 % som stavar det här ordet fel.

Vad gäller lånordet *fåtölj* är det intressant att lägga märke till att fyra av fem elever stavar detta ord fel, och att de uppvisar samma problematik med användning av grafemet <o> istället för <å> som hos de enspråkiga från Sverige och de finländska informanterna.

Då man tittar på felstavningen av ordet *definiera*, som nämnt tidigare också är ett lånord, märker man att tendensen är samma som hos de enspråkiga i Sverige, 60 % stavar det här ordet fel, jämfört med en av elva, alltså 9 % för Finlands flerspråkigas del.

För de stumma bokstävernas del är det vid ordet *giftermål* 60 % av eleverna som är flerspråkiga som stavar ordet fel, jämfört med 100 % av de finländska deltagarna. Vid ordet *nämnde* stavar två av fem, 40 % ordet fel, medan *hämnd* genererar felstavning hos 60 %, tre av fem elever.

Nedan följer för överskådlighetens skull en tabell över de flerspråkigas i Sveriges fel per ord tidigare nämnt.

Flerspråkiga i Sverige:

Dubbeltecknade ord	Felstavning i antal informanter (5 st)	Felstavning i procent
Abonnemang	4 informanter	80 %
Dubblett	3 informanter	60 %
Terrass	5 informanter	100 %

Hittills	5 informanter	100 %
Lånord		
Fåtölj	4 informanter	80 %
Definiera	3 informanter	60 %
Ord med stumma bokstäver		
Giftermål	3 informanter	60 %
Hämnd	3 informanter	60 %
Nämnde	2 informanter	40 %

4.5. Finland – Fel hos enspråkiga

I mitt material från Finland fanns fyra elever, som enligt Sundmans ursprungskriterium definierade sig som enspråkiga, med svenska som enda språk. Dessa fyra elever uppvisade ett antal stavningsfel som alla relateras till svårigheter i svensk stavning (se avsnitt 2.3). I fråga om dubbelteckning stavade alla fyra elever orden *abonnemang*, *dubblert* och *terrass* fel. Då det däremot kommer till det dubbeltecknade ordet *hittills* är det i jämförelse med Sverige anmärkningsvärt att nämna att endast en av fyra elever stavar det här ordet fel.

Då det kommer till lånord har jag specifikt fokuserat på ett lånord, *fåtölj*. Det här ordet är ett lånord som funnits länge i svenskan, och kan kategoriseras som ett anpassat lånord (se avsnitt 2.3.2), därav stavningen med <å>. Det som var intressant var att alla informanter hade stavat ordet fel och att alla förutom en hade stavat ordet med ett <o> istället för ett <å>, *fotölj*. De här siffrorna är mycket högre än vad siffrorna för enspråkiga i Sverige är, där tre av tio informanter stavade ordet fel.

Ordet *definiera*, som tidigare visat var svårt för elever i Sverige, genererar inga stora svårigheter hos de finländska informanterna. Det är endast en enspråkig informant av fyra som stavar det här ordet fel.

Till slut finns ett annat intressant drag hos de enspråkiga som gäller stumma bokstäver. Två av fyra elever, alltså 50 %, har stavat ordet *hämnd* som *hämnd*, och glömt den stumma bokstaven <n>. Detta kan tyda på en bristande morfologisk medvetenhet (se avsnitt 2.3.3), då en elev med en utvecklad morfologisk medvetenhet skulle behålla bokstaven <n>, då det hör till roten av ordet *hämna*. Till kategorin stumma bokstäver hör också ordet *nämnde*, men där uppvisar inte eleverna lika många problem, endast en av fyra elever stavar det här ordet fel, och på samma sätt som slutsatser kan dras av ordet *hämnd*, kan man även med det här ordet dra slutsatsen att eleven som stavat ordet fel har en bristande morfologisk medvetenhet. Det sista ordet med stumma bokstäver, *giftermål*, stavas som tidigare nämnt fel av 100 % av eleverna i Finland, det vill säga fyra elever i den enspråkiga gruppen.

För att tydligare visa på hur många som stavat orden fel, kommer här en tabell som gör det lättare med överskådligheten.

Enspråkiga i Finland:

Dubbeltecknade ord	Felstavning i antal informanter (4 st)	Felstavning i procent
Abonnemang	4 informanter	100 %
Dubblett	4 informanter	100 %
Terrass	4 informanter	100 %
Hittills	1 informant	25 %
Lånord		
Fåtölj	4 informanter	100 %
Definiera	1 informant	25 %
Ord med stumma bokstäver		
Giftermål	4 informanter	100 %
Hämnd	2 informanter	50 %
Nämnde	1 informant	25 %

4.6. Finland – Fel hos flerspråkiga

I mitt material från Finland fanns elva elever, som enligt Sundmans ursprungskriterium definierade sig som flerspråkiga, med språket svenska och ett eller flera andra språk. De här elva eleverna uppvisade, även dem, liknande stavningsfel som de enspråkigt svenska eleverna i Finland, dvs. fel i dubbelteckning, lånord och stumma bokstäver. Det som dock skiljde sig åt i de flerspråkigas resultat var att felfprocenten inte var lika stor som hos de enspråkiga. I fråga om dubbelteckning uppvisade alla flerspråkiga informanter brister i stavning av ordet *abonnemang*, men i fråga om ordet *dubblett* sjunker felfrekvensen till åtta av elva elever (ungefär 72 %) och ordet *terrass* felstavas endast av sex av elva elever (ungefär 54%) jämfört med fyra av fyra elever hos de enspråkiga. Då man undersöker felfrekvensen för ordet *hittills* bland de flerspråkiga, märker man att samma tendens som rådde för de enspråkiga i Finland återfinns hos de flerspråkiga. Av totalt elva informanter är det endast en som stavar det här ordet fel.

Då man tittar på ordet *fåtölj*, som sorteras under lånord, märker man samma tendens som för de dubbeltecknade orden. Av elva informanter stavar sex elever det här ordet fel, vilket är en signifikant mindre procentandel än hos de enspråkiga. Det andra ordet i kategorin lånord, *definiera*, stavas endast fel av en elev.

En annan intressant iakttagelse gällande stavning är den tredje problematiken i svenskan, de stumma bokstäverna. Ordet *giftermål* stavades fel av alla elva informanter. Hos de finländska enspråkiga eleverna var felfprocenten 50 % för ordet *hämnd*, då två av fyra elever stavade ordet *hämnd* som *hämd*. Hos de flerspråkiga eleverna är det inte ordet *hämnd* som skapar problem, då endast fyra av elva flerspråkiga informanter stavar det här ordet fel. Det är inte heller ordet *nämnde* som stavas fel av de flerspråkiga eleverna. Av de totalt elva flerspråkiga eleverna stavar tre elever, ungefär 27 % ordet fel. Det som är anmärkningsvärt är dock, som i fallen med dubbelteckning och lånord, att en mindre andel flerspråkiga felstavar ett ord med stumma bokstäver.

För överskådlighetens skull visas en tabell över de uppvisade felen hos de flerspråkiga eleverna.

Flerspråkiga elever i Finland:

Dubbeltecknade ord	Felstavning i antal informanter (11 st)	Felstavning i procent
Abonnemang	11 informanter	100 %
Dubblett	8 informanter	≈ 72 %
Terrass	6 informanter	≈ 54 %
Hittills	1 informant	≈ 9 %
Lånord		
Fåtölj	6 informanter	≈ 54 %
Definiera	1 informant	≈ 9 %
Ord med stumma bokstäver		
Giftermål	11 informanter	100 %
Hämnd	4 informanter	≈ 36 %
Nämnde	3 informanter	≈ 27 %

4.7. Kvalitativ analys

Då man tittar på det kvantitativa resultatet, märks det tydligt att de enspråkiga från Sverige och de flerspråkiga från Finland presterar bättre än de andra informanterna. Om man slår ihop felprocentenheterna för de enspråkiga i Sverige får man ett värde på 460 och för de flerspråkiga i Finland ett värde på 461, vars signifikansskillnad inte är tillräckligt stort för att vara relevant. Det här motsäger min tidigare nämnda hypotes (se avsnitt 1.2), där jag konstaterar att enspråkiga elever i Sverige skulle klara sig bättre i stavning än deras finländska motparter. Det att min hypotes överraskande fälls är någonting som Gosse även noterar i sin undersökning av flerspråkiga elever. Gosse betonar att hennes resultat är överraskande jämfört med den hypotesen hos själv satt upp, då det visar sig att de flerspråkiga informanterna med turkiska och franska som språk i hennes material inte presterar sämre än informanterna som har franska och annat språk som kombination. Vad kan då det här bero på?

Både Gosse och Nilholm & Wengelin poängterar en aspekt som är viktig vid inläring av korrekt stavning, någonting som även kommit upp i min undersökning. Gosse konstaterar nämligen att en inlärare behöver *morfosyntaktiska kunskaper* för en god stavning i franska (Gosse 2015:16–17) och Wengelin & Nilholm talar i sin tur om *morfologisk medvetenhet* för det svenska språket. Vidare menar Taube (2007) att för att läsa sig läsa och skriva krävs en *fonologisk medvetenhet*, där inlärares förstår att orden är uppbyggda av olika morfem och fonem, och att vissa orddelar stavas lika om de har samma betydelser även om dessa orddelar finns i olika ord. Taube ger exempel på ord som återfinns i stavningstest, där det krävs en hög applicering av morfologiska principer, och nämner orden *havs*, *dovt* och *snabbt* (Taube 2007:55–56). Alla dessa ord uttalas på ett sätt och har en annan skriftbild i svenskan, precis som orden *hämnd* och *definiera* i min undersökning. Alla dessa språkvetenskapliga begrepp är indikationer på vad som behövs för att kunna stava korrekt på svenska.

Ett belägg för att flerspråkiga elever har en hög utvecklad medvetenhet rörande dessa aspekter talar Sundman om, och poängterar att flerspråkiga individer som har en utvecklad *kognitiv språkförmåga* och besitter grundläggande förståelse för ett språk, lättare tillägnar sig samma slags förmåga och förståelse i ett annat språk (Sundman 1999:54). Det kan med andra ord påstås att de informanter som i mitt undersökningsmaterial betecknade sig själva som flerspråkiga, därmed har grundläggande förståelse och förmåga i alla sina språk och därmed lättare kan överföra kunskaper, strukturer och förståelse för språkets uppbyggnad från ett språk till ett annat och i förlängningen stava rätt i det svenska språket.

Det är även värt att lägga märke till skillnader gällande orden *hittills* och *definiera*, som hör till problemkategorin dubbelteckning samt lånord. Här gäller inte motsättningarna flerspråkig/enspråkig, utan skillnaderna syns då man jämför Sveriges resultat med Finlands resultat. Som tidigare visat genererade ordet *hittills* felstavning hos tio elever i Sverige, fem enspråkiga och fem flerspråkiga. Samma ord för de finländska informanterna genererade endast felstavning i två fall, hos en enspråkig och en flerspråkig. Här är det alltså inte fråga om att flerspråkiga stavar bättre än vad enspråkiga gör, utan att finländare överlag stavar ordet *hittills* bättre. En förklaring till

varför det är så kan ligga i uttalet. Det nämndes i kapitel 2 att finlandssvenska och svenska i Sverige, eller rikssvenska, uttalas på olika sätt, och att finlandssvenskan har tendens att uttala en del ord kortstavigt, till exempel ordet *bara*. Enligt Reuter (1994), finns det vissa drag i finlandssvenskan som uppvisas i talspråket, oavsett om man rör sig på ett dialektalt eller ett icke-dialektalt plan. Reuter poängterar att kortstavighet är ett av dessa drag. Det finns skäl att tro att det är exakt det som hänt i min undersökning. Informanterna i Finland har uttalat ordet *hittills* med två korta vokaler, \hittills\, och sedan i skrift dubblerat konsonanterna korrekt efter de korta vokaler.

Det andra ordet som är intressant att lyfta fram är *definiera*. I den kvantitativa delen visades det att det för Finlands del var två informanter som stavade ordet fel, en flerspråkig elev och en enspråkig elev. I Sveriges fall var siffrorna nio, tre flerspråkiga informanter och sex enspråkiga informanter. Att det finns en så stor skillnad länderna emellan tyder igen på att det inte är fråga om motsättning flerspråkig/enspråkig, utan om variablerna Sverige/Finland. En anledning till att finlandssvenskar stavar ordet *definiera* bättre kan även i det här fallet knytas till uttalet av ordet. Kuronen & Leinonen (2010) menar nämligen att det finlandssvenska uttalet präglas av att man uttalar de enskilda språkljuden tydligt, och att det här oftast kommer fram när man talar relativt långsamt, vårdat och mera formellt (Kuronen & Leinonen 2010:33). En anledning till varför så många av informanterna från Finland stavade ordet *definiera* rätt, kan vara att de kopplade ihop det finlandssvenska uttalet av ordet *definiera* med dess skriftbild, och inte tappade bort det sista <i>:et i ordet. Då man däremot tittar på realisationen av ordet hos informanterna i Sverige, märker man till exempel varianterna *definera*, *defeniera* och *definjera*, som alla är varianter av uttal i rikssvenskt talspråk. De här varianterna av stavfel kan dessutom kopplas ihop med det som både Wengelin & Nilholm (2013) nämner och det som Kuronen & Leinonen (2010) talar om, nämligen *reduktion*.

Reduktion är enligt de här författarna fenomenet då vi i naturligt och avspänt tal uttalar ord i reducerade former, så att vissa bokstäver uteblir, till exempel i uttalet av pronomenet *ja* istället för *jag*, eller att vissa ljud i ordet ändras då talapparaten redan är på väg mot ett nytt ljud och därmed modifierar det föregående ljudet, som i exemplet *em*

bil istället för *en bil*. Vidare menar författarna Kuronen & Leinonen att rikssvenskan har en avsevärt starkare tendens till reduktion utanför en fokuserad stavelse än vad finlandssvenskan har. I mitt undersökningsmaterial utspelas i den första varianten av *definiera* en reduktion där en bokstav uteblir, och i de två sista exemplen har ljuden i orden ändrats då talet redan är på väg mot ett nytt ljud. Som slutsats för den här skillnaden mellan variablerna Sverige/Finland tycks alltså rättstavningen av orden *hittills* och *definiera* enligt mitt material vara högre hos finlandssvenskarna än hos elever i Sverige tack vare det finlandssvenska uttalet, som i en vårdad och formell kontext ligger mycket nära skriftbilden av det svenska språket.

I mitt ordunderlag för den ortografiska undersökningen fanns ett annat ord som genererade höga procentenheter i den kvantitativa delen, nämligen ordet *fåtölj*. Om man tittar på tabellerna ser man att tio av 15 informanter i Finland stavade det här ordet fel, sex flerspråkiga och fyra enspråkiga. För Sveriges del ligger siffran lite lägre, sju av 15 informanter varav tre enspråkiga och fyra flerspråkiga. Ordet *fåtölj* är ett lånord som funnits länge i svenskan, och kan kategoriseras som ett anpassat lånord (se avsnitt 2.3.2), därav stavningen med <å>. Det som är intressant var att alla enspråkiga informanter i Finland förutom en hade stavat ordet med ett <o> istället för ett <å>, *fotölj*. Av de flerspråkiga eleverna i Finland hade även där alla informanter förutom en stavat på samma sätt. De informanter i Sverige som stavat fel på ordet hade även de stavat ordet med ett <o> istället för ett <å>.

Anledningarna till varför de stavade som de gjort kan vara många, men jag drar slutsatsen att eleverna kopplat ihop skriftbilden med den semantiska rollen som ordet spelar, kombinerat med en felaktig morfologisk medvetenhet, istället för att använda sig av en modifierad härledningsprincip. Då en *fåtölj* används för att vila kroppen, och också fötterna, kan eleverna felaktigt letts till att tro att det här ordet har någonting att göra med en fot. De kan sedan ha använt en felaktig morfologisk medvetenhet (se avsnitt 2.3.3) och tänkt att fot är stammen för ordet, följt av en ändelse, <-ölj>.

Det informanterna istället borde ha gjort är att använda sig av härledningsprincipen med modifikation. I franskan stavas ordet *fåtölj* som *fauteuil*. Då ordet lånades in i svenskan

ville man klä det i "svenskare" skepnad, och gjorde om diftongen <-au>, som på franska uttalas som \ɔ\, till grafemet <å> på svenska. Det en elev måste göra för att veta hur ordet stavas, är alltså att gå tillbaka till lånordets ursprung, franskan, för att sedan koppla det till då rådande samhällstankar i Sverige om en "svenskare" stavning (se avsnitt 2.1) och skriva om ordet som *fåtölj*.

En annan förklaring till varför grafemet <å> har fått ge vika för grafemet <o> finns hos Sundman (1999), som i sitt verk *Barnet, skolan och tvåspråkigheten* refererar till tidigare forskning om stavning hos enspråkiga och tvåspråkiga barn utförd av Ulla Laurén 1991. I det forskningsresultatet visar det sig att både enspråkiga och tvåspråkiga barn ibland har problem att välja mellan <o> och <å>, då det å-ljud som återfinns i till exempel orden *lova* och *låna* uttalas likadant men realiserar med två olika grafem. Det visar sig alltså att varken Sverige eller Finland, eller enspråkiga eller flerspråkiga presterar bättre i fråga om lånordet *fåtölj*, utan det verkar vara i stor utsträckning lika svårt för alla grupper och undergrupper.

Det som var förvånande i min kvantitativa del rörande stumma bokstäver, var att ordet *giftermål* genererade en hundra procentig felprocent i Finland, medan felprocenten för Sveriges del var lägre, 60 % för flerspråkiga och 30 % för enspråkiga. I fråga om det här ordet är det alltså enspråkiga elever i Sverige som lyckats stava bäst. Orsakerna till det här kan vara många, men som tidigare nämnt av Josefsson (2009), är stumma bokstäver i svenska saker som man bara får lära sig, och då är det troligt att de informanter som stavat korrekt till ordet *giftermål* på ett eller annat sätt lärt sig det under sin skolgång. En ytterligare anledning till de finländska informanternas felstavning kan vara det som nämndes i min hypotes, nämligen att Finland de jure är ett tvåspråkigt land, men i det vardagliga livet är finskan det dominerande språket i samhället och i stadsbilden. Då *giftermål* är ett relativt traditionellt, till och med gammaldags ord, kan det helt enkelt vara så att informanterna i Finland inte stött på ordet i dess svenska form lika ofta som informanterna i Sverige.

Ett annat förvånande resultat står ordet *abonnemang* för i min undersökning, då det i den kvantitativa delen visade sig att alla informanter från Finland hade stavat det här

ordet fel. För Sveriges del var felprocenten lägre, totalt hade åtta informanter stavat ordet fel, fyra flerspråkiga som ger 80 % och fyra enspråkiga som genererar 40 %. I både *giftermål* och *abonnemang* är det alltså en stor del av det totala antalet informanter som stavar fel, men av dem är de enspråkiga i Sverige underrepresenterade. Det som är intressant att notera är också att för de i Sverige enspråkiga informanternas del står två (S2 och S7) för 50% av felstavningen för de två orden. Det här betyder i förlängningen att av de enspråkiga i Sverige går en stor del mot strömmen och klarar av stavningen av *giftermål* och *abonnemang*.

Då det gäller undersökningsorden *terrass* och *dubblett*, som hör till de dubbeltecknade orden, är det intressant att lägga märke till den höga felprocenten. För de flerspråkigas del i Finland ligger den på 72 % för *dubblett* och 54 % för *terrass*. För de flerspråkiga i Sverige ligger felprocenten på 60 % för *dubblett* och 100 % för *terrass*. I de enspråkigas fall genererar *dubblett* och *terrass* 100 % felstavning i Finland och för Sveriges enspråkiga ger *dubblett* 100 % felstavning och *terrass* 90 %. Det visar sig alltså att alla grupper har svårt med de här orden, men att de flerspråkiga i Finland och Sverige verkar ha färre problem med *dubblett* och de flerspråkiga i Finland i tillägg har färre problem med *terrass*.

Anledningen till den höga felprocenten kan vara det som Nauc  r (1985) poängterar som en av de stora svårigheterna i det svenska språket, dubbelteckning. Enligt Nauc  r har elever svårt att veta när man ska och n  r man inte ska dubbelteckna en konsonant efter en vokal. Hon poängterar även att svårigheten med dubbelteckning inte ligger i att veta om vokalen innan konsonanterna   r lång eller kort, utan att veta om vokalen befinner sig i betonad stavelse eller inte. Nauc  r ger själv exemplen *kallas* och *kalas* som stöd f  r sin tanke (Nauc  r 1985:121). Det verkar dock som att mina informanter behärskar huvudtanken med dubbelteckning, då de flesta i både Sverige och Finland dubbeltecknat konsonanten efter en betonad stavelse med stavningarna *terass* och *dubblett*, men det de inte behärskat   r härledningsprincipen, dvs. att ordet *terrass* i fråga är ett lånord från franskan (fr. *terrasse*) som behållit vissa drag från den franska stavningen, samt att ordet *dubblett*   r en avledning av ordet *dubbel*.

Den slutsatsen man kan dra är att de flerspråkiga informanterna klarar av dessa ord bättre tack vare sin morfologiska medvetenhet med insikten att ord består av morfem, där man måste behålla vissa bokstäver i stammen, samt sin härledningsprincip för lånord, där flerspråkigheten kan understödja en tanke om att språk kommunicerar och influerar varandra på olika sätt som syns i stavningen.

Till sist är det intressant att lyfta fram den kvalitativa aspekten av orden *nämnde* och *hämnd*, som hör till problemkategorin stumma bokstäver. Den kvantitativa analysen visade att ordet *nämnde* felstavas av 25 % av de enspråkiga i Finland. De enspråkiga i Sverige har en felprocent för ordet på 20 %. För de flerspråkiga felstavas ordet i Finland av 27 % och av 40 % i Sverige. Då skillnaderna inte är signifikanta, är det svårt att dra en slutsats varför de enspråkiga i Sverige och Finland stavar bättre än de flerspråkiga, men det kan som i resultaten för orden *abonnemang* och *giftermål* röra sig om en liten grupp stavare som sticker ut med sina goda resultat. För ordet *hämnd* är felstavningen för de enspråkiga i Finland 50 % och för Sveriges del 40 %. Då man tittar på de flerspråkiga informanterna i Finland har 36 % stavat fel och de flerspråkiga i Sverige har en siffra på 60 %. Även här är skillnaderna inte signifikanta, och ett resonemang om till exempel en större morfologisk medvetenhet hos någon grupp är därför inte relevant.

5. Sammanfattning och diskussion

I det här kapitlet svarar jag på mina forskningsfrågor och sammanfattar samt diskuterar de viktigaste resultaten i den här avhandlingen. Syftet för den här avhandlingen har varit att jämföra niondeklassares stavning av ett antal svårstavad ord i svenska. Mina undersökningsvariabler har varit Sverige och Finland, samt enspråkiga jämfört med flerspråkiga. I avhandlingen har jag försökt svara på om det finns skillnader mellan stavningen av orden i de två länderna, och i sådana fall vilka. Jag har även försökt svara på frågan vilken roll flerspråkighet har för stavningen.

Min första forskningsfråga lydde:

1. Vilka är de mest utmärkande felen elever i Sverige och i Finland har i fråga om rättstavning?

De mest utmärkande felen identifierades med hjälp av enkätundersökningen jag genomförde i Sverige och Finland. I min analys av enkäterna delade jag in de felstavade orden i fem olika kategorier, för att få en tydligare översikt över vilken typ av fel det rörde sig om. Det visade sig att de mest utmärkande felen hos informanterna i både Finland och Sverige handlade om ord som hade en bokstav för lite. I förlängningen betyder det här att informanterna hade problem med det som tidigare beskrivits i analysdelen, nämligen dubbelteckning och avsaknad av morfologisk medvetenhet. Många informanter från både Sverige och Finland stavade till exempel ordet *dubblett* fel, då de på grund av en bristande morfologisk medvetenhet utelämnade det dubbeltecknade grafemet . Det som är intressant att belysa är dock att de ord som var svårast att stava för informanterna i Finland var *abonnemang* och *giftermål*, medan det för Sveriges del handlade om orden *abborre* och *noggrann*.

Min andra forskningsfråga lydde:

2. Vilka skillnader finns det mellan elever i Sveriges och elever i Finlands rättstavning av ett antal svårstavade svenska ord, och vad beror de på?

I analysen av mitt material märktes tydligt att skillnaden mellan elever i Sverige och elever i Finland vid vissa ord kan grunda sig i ljudenlig och uttalsenlig stavning. Eleverna i Finland tenderar, tack vare sin finlandssvenska, att tala och ortografera en svenska som ligger närmare skriftspråket än vad eleverna i Sverige gör. Ett bra exempel på det här finns i ordet *definiera*, där endast två elever från Finland stavade det här ordet fel, jämfört med nio informanter i Sverige. Anledningen är att eleverna i Finland inte missar att inkludera det andra <i>:et i ordet tack vare deras tydliga uttal som korrelerar med en korrekt skriftbild. Eleverna i Sverige tenderar dock att glömma bort det andra <i>:et i ordet, då rikssvenskan, tydligare än finlandssvenskan, har en tendens att reducera vissa bokstäver i orden när de talar, vilket kan smitta av sig på en felaktig skriftlig representation av ordet. Samma tendenser märks i enkätordet *hittills*.

Som nämnt tidigare är finlandssvenskan mer benägen att använda kortstavighet än rikssvenskan, vilket manifesterar sig till exempel i uttalet av ordet *hittills* med två korta vokaler. Informanterna är tydligen inlärd, omedvetet eller ej, att korta vokaler genererar en efterföljande dubbeltecknad konsonant, och dubbeltecknar således både konsonanten <l> och <t> korrekt. Det här fenomenet märks inte hos informanterna i Sverige, kanske på grund av att rikssvenskan inte uttalsmässigt medger två kortstavade vokaler i ett ord, och de stavar därmed ordet *hittills* fel.

Ytterligare skillnader märktes i orden *abonnemang* och *giftermål*, som var omöjliga att stava rätt för någon av informanterna från Finland, men några informanter från Sverige lyckades producera rättstavade ord. Som nämnt i analyskapitlet är det svårt att dra slutsatser om varför just de här orden är mindre svåra för elever från Sverige att stava, men en möjlig förklaring kunde vara att de elever i Sverige som lyckades med rättstavningen har fått en god och gedigen stavningsundervisning. Men det kan också röra sig om att informanterna i Finland, som lever i ett finskdominerat samhälle, helt enkelt inte sett orden *giftermål* och *abonnemang* tillräckligt mycket i sina svenska former för att komma ihåg deras skriftbild.

Min tredje och sista forskningsfråga lydde:

3. Vilken roll spelar flerspråkighet för resultaten?

I analysen och resultaten kom det tydligt fram att de flerspråkiga eleverna i Finland presterade bättre än de enspråkiga i Finland och de flerspråkiga i Sverige, samt lika bra som de enspråkiga i Sverige. Det som tidigare nämnts av både Naucélér (1985), Wengelin & Nilholm (2013) och Gosse (2015), är att en inlärare av ett språk måste ha en god morfologisk medvetenhet för att stava rätt. I min analys märktes det många gånger att svårstavade ord, som krävde en god morfologisk medvetenhet för att kunna stavas rätt, till exempel *dubblett* och *definiera*, faktiskt stavades lika bra eller till och med bättre av de flerspråkiga informanterna i Sverige och Finland än av de enspråkiga. De flerspråkiga verkar med andra ord ha en god morfologisk medvetenhet och en medvetenhet om språkets olika byggstenar som kan basera sig på förekomsten av

flera språk hos informanten. Det är ju ändå så att desto mer vi övar, desto bättre blir vi. Därför är det även troligt att de informanter som fått öva sig med flera språk ända sedan tidig ålder blir bättre på att förstå olika språks struktur, och därmed stavning.

Den här avhandlingen är, som tidigare nämnt, en kvalitativ undersökning med ett litet undersökningsmaterial, som inte på något sätt kan användas för att generalisera hur elever i Sverige och Finland stavar, samt vilket finger flerspråkighet har i spelet. Den här undersökningen kan ändå bidra med ett finger, och det är en fingervisning om hur skillnader i stavning kan te sig hos enspråkiga och flerspråkiga elever i Finland och i Sverige. De viktigaste resultaten jag kommit fram till är att enspråkiga i Sverige och flerspråkiga elever i Finland klarar sig bäst i stavning, och att det här antingen kan bero på god, gedigen skolundervisning på ett språk, eller en morfologisk medvetenhet som gynnas av flerspråkighet och som därmed gynnar en god stavning i svenska. I den här avhandlingen visas också att stavning ibland hör ihop med uttal, och att ett skriftnära uttal faktiskt kan hjälpa elever att få rätt skriftbild av ett ord. Sist och slutligen visar den här avhandlingen att vissa ord i svenska är svårstavade, oavsett om man kommer från en enspråkig eller flerspråkig bakgrund, från Sverige eller från Finland. De här svårstavade orden gäller det bara att lära sig, då de antingen är lånord, innehåller stumma bokstäver eller helt enkelt bryter mot stavningsreglerna.

De här resultaten kunde med fördel användas för att någon gång i framtiden genomföra en större undersökning om hur normerad eller avvikande stavning korrelerar eller inte korrelerar med flerspråkighet, och om det faktiskt finns geografiska skillnader i stavning på svenska som sträcker sig över de två länderna Finlands och Sveriges landsgränser.

Ett förslag för vidare forskning kunde vara att ta avstamp i min avhandling och Anne-May Grankvists avhandling, då hennes undersökning utöver stavning även behandlar läsförståelse, och hur svaga resultat i läsförståelse korrelerar med svaga resultat i stavning. Genom att undersöka variablerna läsförståelse, stavning, flerspråkighet och elever i Sverige och Finland, kunde man få ett heltäckande underlag med ett högt tillförlitligt resultat. Det återstår att se om någon i framtiden genomför en sådan undersökning.

Litteraturlista

Fransman, J. (2011). *Finlandismer i fokus: Finlandssvenska studerandes syn på ett urval finlandismer och allmänsvenska ord och uttryck*. Helsingfors: Helsingfors universitet

Gosse, C. (2015). *Impact des caractéristiques linguistiques de la langue maternelle d'enfants issus de l'immigration sur les performances en orthographe grammaticale. Le cas des bilingues turc-français scolarisés en français en Région de Bruxelles-Capitale*. Louvain-la-neuve : Université Catholique de Louvain –Université Libre de Bruxelles

Gårding, E. & Kjellin, O. (2002). *Vårt tal* (2. tr.). Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Josefsson, G. (2001). *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare*. Lund: Studentlitteratur.

Hazelius, A. (1870). *Om svensk rättstafning*. Stockholm: Norstedt.

Karlsson, M. (2012). *Språktidningen, nummer 8/12*. Stockholm: Språktidningen i Sverige.

Kuronen, M. & Leinonen, K. (2010). *Svenskt uttal för finskspråkiga: Teori och övningar i finlandssvenskt och rikssvenskt uttal*. Tampere: Juvenes.

Lundberg, I. (2008). *God skrivutveckling: kartläggning och övningar*. (1. uppl.) Stockholm: Natur och kultur.

Mattfolk, L. Mickwitz, Å. Östman, J-O. (2004). *"Finlandssvensk språknormering". I: "Det främmande" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord, red. av Helge Sandøy & Jan-Ola Östman*. Oslo: Novus förlag.

Mickwitz, Å. (2010). *Anpassning i språkkontakt - Morfologisk och ortografisk anpassning av engelska lånord i svenskan*. Helsingfors: Universitetsstryckeriet.

Myndigheten för skolutveckling (2007). *Svenska: En samtalsguide om kunskap, arbetssätt och bedömning*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Naucér, K. & Magnusson, E. (1985). *Språket i skrift: Om normal och försenad utveckling av tal och skrift*. Lund: Lunds universitet.

Nilholm, C. & Wengelin, Å. (2013). *Att ha eller sakna verktyg: om möjligheter och svårigheter att läsa och skriva*. Lund: Studentlitteratur.

Nordisk familjebok (1916) (2., väsentligt omarb. o. koncentrerade uppl.). Stockholm: Familjebokens förlag

Patel, R. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Reuter, M. (1996). *Reuters rutor: 2, Svar på frågor om svenska i allmänhet och finlandssvenska i synnerhet*. [Esbo]: Schildt.

Sundman, M. (1999). *Barnet, skolan och tvåspråkigheten*. Helsinki: Yliopistopaino.

Taube, K. (2007). *Läsinlärning och självförtroende: Psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser* (4. uppl.). Stockholm: Nordstedts akademiska Förlag.

Teleman, U. (2003). *Tradis och funkis: svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. Stockholm: Nordstedts akademiska

Teleman, U. Hellberg, S. Andersson, E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik. 1*. Stockholm: Svenska Akademien.

Vetenskapsrådet (2012). *Flerspråkighet - En forskningsöversikt*. Bromma: Vetenskapsrådet

Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

Finlandssvenskt uttal

<https://www.sprakbruk.fi/-/djur-och-jazz> (hämtad 2020-02-18)

Granqvist, A-M. (2013). Elevers läs- och skrivförmåga över tid.

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94550/granqvist_anne.pdf?sequence (hämtad 2019-12-12)

Nationalencyklopedin om lånord

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/l%C3%A5nord> (hämtad 2020-02-18)

Kommuntorget. (2018). Språket i kommunerna

<https://kommuntorget.fi/kommunfakta/spraket-i-kommunerna/> (hämtad 2020-31-03)

Midgette, E. & Philippakos Z. A. (2016) *Biliteracy, Spelling, and Writing: A Case Study*

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1108464.pdf> (hämtad 2020-02-18)

Nationalencyklopedin om standardspråk.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/standardspråk> (hämtad 2020-02-17)

Norstedts förlag

<http://www.norstedts.se/om-oss/hitta-till-oss/Om-Norstedts-Forlagsgrupp> (hämtad 2019-02-17)

Om Svenska Akademiens ordlista:

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/svenska-akademiens-ordlista> (hämtad 2020-02-17)

Reuter, M. (1994) *Reuters rutor – finlandssvenskt uttal*

https://www.sprakinstitutet.fi/sv/publikationer/sprakspalter/reuters_rutor_1986_2013/1994/finlandssvenskt_uttal (hämtad 2020-02-18)

SAOB om ordet *definiera*

<https://www.saob.se/artikel/?seek=definiera&pz=1> (hämtad 2020-04-03)

Lista på svenskans mest svårstavade ord (2009)

<https://www.dn.se/nyheter/sverige/de-knepiga-svenska-orden/> (hämtad 2018-10-12)

Bilaga 1 – Lista över svårstavade ord

Abonnemang

Abborre

Avundsjuk

Definiera

Diskussion

Dubblett

Fåtölj

Följaktligen

Giftermål

Hittills

Hämnd

Konkurrens

Medicin

Noggrann

Nämnde

Parentes

Rekommendera

Terrass

Ytterligare

Överraskning